

Центральноукраїнський національний технічний університет
ЦЗДО
Кафедра міжнародних економічних відносин та іноземних мов

«Допущено до захисту»
Зав. кафедрою МЕВтаІМ
д.е.н., професор

_____ Іван МИЦЕНКО
« ____ » _____ 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему
«ПРОЦЕСИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ТА МІСЦЕ
В НИХ УКРАЇНИ»

Виконала здобувачка вищої освіти
3 курсу, групи МЕВ-22мбз
ОПП «Міжнародні економічні
відносини»
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»

_____ Кушинова Ю.В.
« ____ » _____ 2026 р.

Керівник роботи
к.е.н., доцент

_____ Тетяна РЕШИТЬКО
« ____ » _____ 2026 р.

Рецензент _____
к-т екон. н., доц. Ігор НІКОЛАЄВ

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет економічний
 Кафедра Міжнародних економічних відносин та іноземних мов
 Рівень вищої освіти Бакалавр
 Галузь знань 29 «Міжнародні відносини»
 Спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
 Освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
 Завідувач кафедри
 _____ Іван МИЦЕНКО
 «_____» _____ 2026 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗА ПЕРШИМ (БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кушинової Юлії Володимирівни
 (прізвище, ім'я, по батькові)

1.Тема роботи: «Процеси зовнішньої трудової міграції та місце в них України»

2.Керівник роботи: Решитько Тетяна Володимирівна, к.е.н., доцент
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3.Строк подання роботи до захисту _____

4.Мета та завдання кваліфікаційної роботи: Метою дослідження є виявлення проблем сучасного розвитку зовнішньої трудової міграції та місце в ній України. Завдання: розкрити теоретичну сутність, поняття і роль міграційних процесів в суспільстві; виявити економічні та соціальні наслідки зовнішньої трудової міграції для держави; проаналізувати особливості перебування трудових мігрантів з України на світовому ринку праці в умовах євроінтеграції та війни; надати оцінку процесам входження трудових мігрантів з України до європейського простору; визначити перспективи участі України у зовнішній трудовій міграції.

5.Консультанти по роботі, із зазначенням розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Розділ 1	доц. Решитько Т.В.		
Розділ 2	доц. Решитько Т.В.		
Розділ 3	доц. Решитько Т.В.		

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми і об'єкта дослідження, призначення наукового керівника	02.02.2026-13.02.2026	
2	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу, складання календарного плану його виконання	16.02.2026-06.03.2026	
3	Опрацювання навчальної та наукової літератури і складання плану роботи	09.03.2026-10.04.2026	
4	Проведення наукових досліджень, обробка фактичного матеріалу	13.04.2025-08.05.2026	
5	Написання тексту 1-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	11.05.2026-17.05.2026	
6	Написання тексту 2-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	18.05.2026-31.05.2026	
7	Написання тексту 3-го розділу роботи та подання його на рецензування керівникові	01.06.2026-07.06.2026	
8	Усунення недоліків, написання остаточного варіанта тексту, оформлення кваліфікаційної роботи	08.06.2026-11.06.2026	
9	Перевірка на плагіат	12.06.2026-16.06.2026	
10	Отримання відгуку наукового керівника	17.06.2026-21.06.2026	
11	Рецензування кваліфікаційної роботи	22.06.2026-25.06.2026	
12	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні екзаменаційної комісії		

Дата видачі завдання

« ____ » _____ 2026 року

Підпис керівника

_____ (прізвище та ініціали)

Завдання прийнято до виконання

« ____ » _____ 2026 року

Підпис здобувача

АНОТАЦІЯ

Кушинова Ю. В. Процеси зовнішньої трудової міграції та місце в них України. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття вищої освіти ступеня «бакалавр» за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини» із спеціальності «Міжнародні економічні відносини» – Центральноукраїнський національний технічний університет, Кропивницький, 2026. – 71 с.

В роботі досліджено теоретичну сутність, поняття і роль міграційних процесів в суспільстві. Виявлено економічні та соціальні наслідки зовнішньої трудової міграції для держави. Проаналізовано особливості перебування трудових мігрантів з України на світовому ринку праці в умовах євроінтеграції та війни. Надано оцінку процесам входження трудових мігрантів з України до європейського простору. Визначено перспективи участі України у зовнішній трудовій міграції.

Ключові слова: зовнішня трудова міграція, трудові мігранти, робоча сила, євроінтеграція, війна в Україні

ANNOTATION

Kushynova Yu. V. Processes of external labor migration and the place of Ukraine in them. – Manuscript.

Qualification work for obtaining a higher education degree of “bachelor” in the educational and professional program “International Economic Relations” with a specialty of “International Economic Relations” – Central Ukrainian National Technical University, Kropyvnytskyi, 2026. – 71 p.

The paper examines the theoretical essence, concept and role of migration processes in society. The economic and social consequences of external labor migration for the state are identified. The peculiarities of the stay of labor migrants from Ukraine in the world labor market in conditions of European integration and war are analyzed. The processes of entry of labor migrants from Ukraine into the European space are assessed. The prospects for Ukraine’s participation in external labor migration are determined.

Keywords: external labor migration, labor migrants, labor force, European integration, war in Ukraine

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ	9
1.1. Поняття, сутність і роль міграційних процесів	9
1.2. Економічні та соціальні наслідки зовнішньої трудової міграції	17
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ	28
2.1. Аналіз особливостей перебування трудових мігрантів з України на світовому ринку праці в умовах євроінтеграції та війни	28
2.2. Оцінка процесів входження трудових мігрантів з України до європейського простору	39
Висновки до розділу 2	50
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНИ	53
3.1. Перспективи участі України у зовнішній трудовій міграції	53
Висновки до розділу 3	62
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67

ВСТУП

Актуальність теми. Зовнішня міграція робочої сили є частиною міжнародної економіки, яка змінюється під час процесів євроінтеграції в Україні. Розширення співробітництва з Європейським Союзом надає нові перспективи для трудових мігрантів з України, збільшує ринок праці та обсяги переказів коштів на батьківщину, покращує ступінь соціального захисту. Але, збільшення потоків міграції створює нові виклики перед нашою державою, зв'язані із потребою в адаптації політики держави до нинішнього стану ринку праці, надання соціального захисту трудовим мігрантам, запобігання відпливу висококваліфікованих кадрів за кордон. Актуальність даного дослідження пояснюється необхідністю системного аналізу процесів зовнішньої трудової міграції у світі, оцінювання впливу їх на економічне зростання української держави і пошук ефективних шляхів входження робочої сили з України на ринок праці Європи.

Питання зовнішньої трудової міграції досліджується українськими і зарубіжними вченими. Серед вітчизняних науковців виділяються праці П. Безуглого, О. Гречко, В. Іонцева, М. Денисенко, які звертають увагу на економічні й соціальні особливості міграції робочої сили з України.

Зарубіжними авторами, що проводили дослідження за вказаною тематикою, є Дж. Борхас, К. Макконел, Абела, Дж. Беккер, Маноло І., Х. Кларк, П. Самуельсон, Дж. Харрис, А. Лаффер тощо. Всі вони проводять аналіз тенденцій міграційних процесів на європейському континенті і їх вплив на зростання економіки.

Проте, питання зовнішньої трудової міграції в сучасних умовах та місце в ній України вимагає більш детального вивчення.

Метою дослідження є виявлення проблем сучасного розвитку зовнішньої трудової міграції та місце в ній України.

Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі необхідно вирішити наступні **завдання**:

- розкрити теоретичну сутність, поняття і роль міграційних процесів в суспільстві;
- виявити економічні та соціальні наслідки зовнішньої трудової міграції для держави;
- проаналізувати особливості перебування трудових мігрантів з України на світовому ринку праці в умовах євроінтеграції та війни;
- надати оцінку процесам входження трудових мігрантів з України до європейського простору;
- визначити перспективи участі України у зовнішній трудовій міграції.

Об'єкт дослідження – зовнішня трудова міграція як економічний та соціальний процес.

Предмет дослідження – особливості, тенденції, наслідки процесів зовнішньої трудової міграції українців, важелі їх регулювання.

Інформаційне забезпечення проведених досліджень. При виконанні кваліфікаційної роботи використовувалися законодавчі і нормативно-правові документи України, дані статистики, роботи вітчизняних й зарубіжних вчених та практиків стосовно процесів зовнішньої трудової міграції, статті науковців, періодичні видання, Інтернет.

Методи дослідження. Використовувалися спеціальні і загальні методи дослідження: економічного, порівняльного, фінансового аналізу, діалектичний, аналітичний, класифікації, групування, синтезу, систематизації даних та теоретичного узагальнення.

Теоретична та практична значимість отриманих результатів полягає в такому:

- розкрито теоретичну сутність, поняття і роль міграційних процесів в суспільстві; виявлено економічні та соціальні наслідки зовнішньої трудової міграції для держави;
- проаналізовано особливості перебування трудових мігрантів з України на світовому ринку праці в умовах євроінтеграції та війни; дано оцінку процесам входження трудових мігрантів з України до європейського

простору; визначено перспективи участі України у зовнішній трудовій міграції.

Практична значимість результатів дослідження - вони можуть бути використані державними органами при наданні підтримки зовнішнім мігрантам з України та під час навчання здобувачами вищої освіти.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох основних розділів, висновків, списку використаних джерел.

Обсяг роботи. Робота викладена на 71 сторінках, містить 10 рисунків, 4 таблиці, список використаних джерел налічує 46 найменувань та викладений на 5 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

1.1. Поняття, сутність і роль міграційних процесів

Процеси міграції відіграють значну роль у соціально-економічному розвитку людства, мають вплив на країни й на розвиток світової глобальної економіки. Люди змінюють місце проживання й прикладання праці, що зумовлено різними факторами, які сприяють взаємозбагаченню різних культур, міграції трудових ресурсів та поширенню міжнародних зв'язків. Разом з тим, під час міграційних процесів з'являються виклики щодо адаптації, інтеграції мігрантів й різним рівнем розвитку регіонів.

Сутність і поняття міграції виявляються у її різносторонньому характері, пов'язаному з переміщеннями – внутрішніми чи зовнішніми, тимчасовими чи постійними. Кожен їх тип передбачає певні особливості, має вплив на ринок праці, соціальну структуру, культурне середовище й політичну стабільність в країні. Розуміння сутності міграційних процесів дозволяє ефективно регулювати й пом'якшувати дію негативних наслідків, які вони спричиняють. Роль міграційних процесів нині поступово зростає, тому, що вони стали шляхом заповнення попиту на працівників, нівелювання демографічних криз і різного стану економічного розвитку країн світу[1].

Дослідження процесів міграції дає змогу дати оцінку їх впливу, розробці механізмів послідовного інтегрування в сучасну світову глобалізовану систему. Проявом інтернаціоналізації і демократизації населення світу, наслідків гострих протиріч між національностями, воєнних конфліктів між державами і народами, стихійних лих та надзвичайних ситуацій є значні переміщення людей та трудових ресурсів в середині держави й між державами в різноманітних формах. Цей факт відноситься як до добровільних мігрантів, що мають права і можливості, які їм гарантує світова спільнота й міжнародні ринки праці, коли вони можуть вибрати місце проживання і роботу, а й для вимушених переселенців або біженців, що

змушені залишити рідний дім через несприятливі обставини, поза своїм бажанням.

Світове співтовариство зіштовхнулося з проблемами об'єднання зусиль ряду країн з вирішення ситуацій щодо регулювання потоків міграції. Міграція робочої сили – це закономірний природний процес, що створює рівновагу в соціальному, економічному, політичному та духовному житті людей. Процеси міграції дають змогу заселяти малозаселені регіони, направляти робочу силу у нову місцевість, створюють умови для отримання освіти й подальшого працевлаштування[2].

За сприяння міграції, населення отримує змогу визначитись в житті та реалізувати свої здібності. Хто намагається отримати добрі знання, поселяються ближче до культурних центрів, а ті, хто шукає покращення матеріального добробуту, обирають регіони, де праця високо цінується і є перспективи заробітку.

Стан економічного й політичного розвитку країн, поточна ситуація впливають на їх участь в управлінні процесами міграції, проте, в повній мірі ці процеси обмежити складно через активний шар в суспільстві, що обходить встановлені бар'єри.

З погляду економічної категорії, міграція є територіальним переміщенням населення, що зв'язане із переміною місця мешкання людей між державами, населеними пунктами, регіонами. Таке явище не залежить від політичних, національних, релігійних мотивів, а пов'язане з пошуком місця для роботи чи вирішенням сімейних, економічних й інших питань, що з'явилися на існуючому місці мешкання[3].

У другій половині XX ст. масова міграція вийшла на перші місця серед явищ населення світу. Зовнішня (міжнародна) міграція проявляється у різних формах: трудовій, рекреаційній, сімейній, туристичній та інших.

Світовий ринок робочої сили створює масові потоки робочої сили, що перетинає державні кордони. Міжнародний ринок праці об'єднує державні і регіональні ринки трудових ресурсів та функціонує у вигляді трудової

міграції. Міжнародна трудова міграція характеризується певними особливостями для роботодавців. Такою є перспектива вибору робітників із різним ступенем досвіду та кваліфікації, що підвищує якість робочої сили. Цей факт може спричинити зменшення затрат на найм працівників, оскільки бувають випадки, коли умови праці міграційних осіб більш доступні, а оплата праці, в значній мірі конкурентоспроможна. Трудові мігранти, окрім всього, можуть запровадити культурне різноманіття на робочих місцях, що сприяє утворенню інноваційних творчих команд[4].

Робоча сила, що приймає участь у міжнародній трудовій міграції, має певні специфічні особливості: добровільність, економічна мотивація, тимчасовість міграції, офіційне і неофіційне працевлаштування.

Перетин національних кордонів – важливі обставини, які визначають характер міграційних процесів. Ці обставини свідчать, що трудова міграція є багатостороннім явищем, що дає можливості та виклики для роботодавців і для працівників (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Функції трудової міграції

Назва функції	Зміст
Прискорювальна	Допомагає мобільності населення у просторі, виявляється у мінливості складу населення в різних регіонах й поширення географії місць мешкання певних осіб.
Селективна	Полягає у нерівномірній участі в процесах міграції соціально-демографічних груп, а це має вплив на якість трудових ресурсів у різній місцевості.
Перерозподілу трудових ресурсів	Сприяє ефективному розподіленню продуктивних сил у різних регіонах, оптимізуючи використання трудових ресурсів у різних місцях.
Розвитку людей	Формуються якісно нові психологічні та соціальні їх особливості, покращується світогляд, обмін практичним досвідом, знаннями, професійними навичками між мігрантами.
Економічна	Створює рівновагу попиту і пропозиції робочої сили певної кваліфікації в різній місцевості й державах.
Відтворювальна	Трудова міграція дає матеріальний ефект для забезпечення розширеного відтворення трудових ресурсів.
Соціальна	Покращує рівень життя і соціальний розвиток населення, на які впливає економічне зростання й державна політика.

Джерело: складено на основі [5, 6].

Важливою характеристикою світового розвитку є масова міграція, яка має вплив на глобалізаційні процеси. З'являються нові можливості й виклики для співробітництва між країнами, відбувається інтеграція різних культур та економік, проте виникають соціальні напруження й потреба в пристосуванні до міграційної політики. Позитивним явищем при масовій міграції є передача досвіду, знань, технологій, які є стимулом діяльності країн, що приймають мігрантів і країн відправних. Але при цих процесах виникає ряд проблем: захист прав і свобод мігрантів, недопущення дискримінації, інтеграція переселенців в нові об'єднання й недопущення нелегальної міграції. Вказані моменти потребують системного підходу щодо врегулювання міграційних переміщень, розробки раціональних політик та розширення діалогу між країнами світу.

Масова міграція є інструментом розв'язання демографічного і економічного дисбалансу та одним з важелів змін глобального світу, і має вплив на створення нової реальності під час взаємозалежності держав.

Теоретичні основи міграційних процесів являють собою базу для поняття міграції як явища суспільного й створення регуляторної політики. Актуальність дослідження міжнародного правового і політичного регулювання міграційних процесів, пояснюється тим, що їх наслідки простежуються у сферах: економічній, політичній, культурній, соціальній, психологічній тощо.

Такі наслідки бувають позитивними і негативними, які роблять міграційні процеси джерелом виникнення конфліктів і суперечок. Тому аналіз типів міграції надзвичайно важливий[7].

Серед науковців існують різні думки щодо різновидів міграції як суспільного явища (рис. 1.1).

Звернемо увагу на маятникові і сезонні переміщення за регіонами. Сезонна міграція, має незначні масштаби й передбачає переїзд переважно осіб, що мають низьку кваліфікацію та виконують сезонні роботи (в сільському господарстві, будівництві тощо) та туристичні подорожі,

навчання, лікування і повертаються на постійне місце проживання коли закінчується термін (сезон) праці. Маятникова міграція передбачає регулярні подорожі на місце роботи за межами місця свого помешкання.

Трудова міграція			
За тривалістю		За перетином кордонів держави	
Безповоротна	Тимчасова	Зовнішня	Внутрішня
Виїзд на постійне місце проживання	Сезонна, маятникова, добова	Еміграція, імміграція	Урбанізація, пересування населення всередині країни

Рисунок 1.1 – Види трудової міграції

Джерело: складено на основі [8].

Під сезонною міграцією розуміють переїзд працездатного населення на місце тимчасової праці й проживання протягом певного сезону (місяців), із перспективою повернення на постійне місцемешкання. Такий різновид міграції покращує добробут людей та задовольняє попит виробництва, яке відчуває потребу в робочій силі. Таке явище пояснюється тим, що економічний розвиток певних регіонів пов'язаний з галузями, де попит в працівниках нерівномірно розподіляється в різні періоди року (зокрема, сільське господарство, туризм).

В пікові періоди такі галузі потребують велику кількість робочої сили, що не можна задовольнити силами місцевого населення, отже, виникає потреба в залученні додаткових робітників з іншої місцевості. В залежності від фактичного перетину трудовими мігрантами кордонів держави, розрізняють:

- внутрішню міграцію робочої сили – добровільний законний переїзд осіб по території України для виконання оплачуваної праці;

- зовнішню міграцію робочої сили – добровільний переїзд осіб, що постійно мешкають в Україні, за кордон та нерезидентів країни й осіб, що не

мають громадянства, мешкають за межами держави, на її територію для виконання трудової діяльності.

Відзначимо, що зовнішня міграція має суттєвий вплив на кількість населення держави. Вона буває континентальна та міжконтинентальна. Міграція класифікується таким чином:

- імміграція (передбачає в'їзд в країну);
- рееміграція (полягає у поверненні в державу виїзду);
- репатріація (повернення в державу нащадків іммігрантів);
- еміграція (переїзд з країни).

Під час внутрішньої міграції відбуваються переміщення «село – місто», «місто – село». Розрізняють вимушену й добровільну міграцію. Вимушена міграція викликана погіршенням якості життя, соціального статусу, матеріального становища, побутових умов. А добровільна міграція має за мету підвищення рівня життя: хорошу роботу за фахом, високий рівень заробітної плати, більш комфортне житло. Люди заради цього здатні перетерпіти незручності, щоб досягти своєї мети.

Найбільше мігранти відчувають труднощі від не співпадіння між очікуваннями й реальним станом справ. В сучасних умовах вимушена міграція набуває все більшого розповсюдження як результат глобальних викликів [8].

За правовим статусом міграція ділиться на легальну і нелегальну.

Легальна міграція – являє собою переміщення людей між державами з оформленням документів та виконанням міжнародного й національного законодавства.

Нелегальна міграція – являє собою переселення осіб, що порушують міграційні закони, зокрема:

– переміщення через кордони без правового дозволу, чи за недійсними документами; знаходження в іншій країні без документів, чи з недійсними документами;

– робота та проживання на території країни без продовження дозволу, коли вийшов термін дії візи.

Зовнішня та внутрішня трудова міграція підлягають регулюванню законодавства. Внутрішня міграція контролюється трудовим законодавством, а зовнішня - Конвенцією про захист прав трудящих-мігрантів. Відповідно до якої «трудящий-мігрант» це особа, яка виконує трудову діяльність за кордоном.

Згідно з класифікацією Міжнародної організації праці (надалі МОП), в зовнішній міграції розрізняють 5 типів:

1. Працюючі за контрактом для яких окреслено термін перебування в країні.
2. Професіонали, що мають досвід роботи й високий рівень кваліфікації.
3. Нелегальні іммігранти, у яких прострочена віза, чи туристична, а вони продовжують працювати.
4. Біженці, що емігрували внаслідок небезпеки для трудової діяльності, чи життя.
5. Переселенці, які переміщуються до постійного місця мешкання [16].

Міграція робочої сили - багатогранний і складний процес, який потрібен у світі, тому, що люди постійно намагаються покращити умови життя й праці. Вони їдуть до розвинених країн, де високий рівень життя, отримують хорошу роботу, деякі працевлаштовуються на нелегальну роботу, отримуючи малу заробітну плату й ризик для здоров'я.

Світове співтовариство й державні органи повинні регулювати процес міграції, участь нелегальних мігрантів у економічних процесах, не допускати загострення проблем. Міграція робочої сили показує економічні й соціальні процеси, що проходять у суспільстві. Обсяги міграції, її направленість та динаміка, як при в'їзді, так і при виїзді, весь час змінюються.

Сутність міграційних процесів полягає у переїзді або переселенні осіб з метою підвищення умов життя чи знаходження підходящої роботи. Під час впровадження ринкових умов в державі зазначені процеси збільшуються.

Причинами міграції можуть бути: загострення відносин між особами різних національностей, прийняття непопулярних законів, які обмежують права нерезидентів, утиски нерезидентів, воєнні конфлікти, висока криміногенна ситуація, низький рівень економічного розвитку регіонів, проблеми з екологією, високий рівень захворюваності, намагання повернутися на батьківщину та інші.

У міграції є свої позитивні та негативні сторони. Еміграція зменшує тиск на ринок праці держави-експортера, таким чином, знижує рівень безробіття. Мігранти, що працюють за кордоном, надсилають значну частку отриманих доходів на історичну батьківщину. Іноземна валюта надходить в державу.

У державах-імпортерах міграція сприяє використанню освітнього потенціалу, досвіду і кваліфікації зарубіжних працівників, не витрачаючи кошти на їх підготовку.

Як свідчить ЮНКТАД, ціна людського капіталу фахівців, що емігрували у США в 1961–1972 рр., складала близько 25 млрд дол США. Одночасно, залучення до роботи працівників низького рівня кваліфікації дає змогу місцевому населенню працювати в інтелектуальній сфері [24, 23].

Імміграція в певній мірі омолоджує населення, тому, що мігрує, як правило, молода високопродуктивна сила суспільства і її вік нижчий, ніж вік корінних мешканців. Крім того, у мігрантів найчастіше більше дітей.

Але дати повну об'єктивну оцінку впливу міграції на процеси демографії складно. Як правило, для міграції характерним є зростання чисельності безробітних у державах, імпортерах трудових ресурсів, виникнення проблем з житлом, зменшення оплати праці, адже іммігранти готові прикладати працю за нижчу оплату. Намісцях масового проживання іноземних мігрантів часто загострюється криміногенна ситуація.

Нині у світі зростає чисельність нелегальної робочої сили. Нелегальні іммігранти стараються на якомога довше залишитися в приймаючих країнах, у випадку, коли їх трудові договори закінчуються. Вони йдуть працювати у сферу тіньової економіки.

Недостатнім є соціальний захист зарубіжних працівників, незважаючи на ратифіковану МОП Конвенцію про захист трудових мігрантів. частка Але частка іммігрантів вусій чисельності зайнятих невелика.

Міграційні процеси, є складним явищем у суспільстві, мають велике значення для формування соціально-економічних механізмів. Дослідження сутності й характерних особливостей міграції дає змогу визначити, яким чином різноманітні форми переміщення робочої сили впливають на розвиток суспільства.

Трудова міграція є результатом глобальних зрушень, каталізатором чисельних процесів, в т. ч. економічного зростання, демографічних перетворень і культурного спілкування.

Зовнішня трудова міграція є важливою складовою частиною глобальних викликів. Вона надає нові можливості працівникам та роботодавцям, проте, провокує виникнення викликів, які потребують застосування комплексного менеджменту. Дослідження таких явищ дає змогу знайти розуміння закономірностей змін на ринку праці для вирішення соціальних проблем, що з'являються під час міграційних процесів та особливості їх впливу на функціонування економік різних країн.

1.2. Економічні та соціальні наслідки зовнішньої трудової міграції

Зовнішня трудова міграція представляє собою потужний чинник, що сьогодні утворює світові економічні й соціальні процеси, які зумовлюють динамічні зміни на ринку праці, впливають на економічне зростання, зміни демографії, соціальний і культурний розвиток. Дивлячись на такий феномен, потрібно бачити його різносторонність, оскільки він має

вплив на країни, які є донорами робочої сили на країни-реципієнти. Трудова міграція може мати позитивні і негативні наслідки.

По-перше, вона забезпечує стабільність економіки внаслідок перерозподілу робочої сили, пом'якшує проблему безробіття у країнах-експортерах та наповнює бюджет шляхом надходження грошових переказів від мігрантів.

По-друге, процеси переміщення робочої сили по світу можуть спричинити «відтік мізків» з країни, втрату висококваліфікованих кадрів й підвищення імовірності виникнення соціальних конфліктів. Розглянемо соціально-економічні результати зовнішньої трудової міграції для країн світу, та як вони впливають на функціонування економіки, стан ринку праці й стабільність соціального розвитку.

Виконаємо оцінку рівноваги позитивних і негативних ефектів, перспектив зменшення ризиків, зв'язаних з процесом міграції.

На нинішньому етапі розвитку світового співтовариства, взаємозалежність економік країн стає більшою, а роль трудової міграції - вагомішою. Підвищення рухливості трудових ресурсів збільшує актуальність наукових досліджень міграційних процесів, змушуючи країни звертати увагу на їх вплив на зростання економіки, стан зайнятості населення, оплату праці й суспільний розвиток.

Зовнішня міграція робочої сили завжди була невід'ємною складовою міжнародних економічних відносин. Закон щодо міграції сформулював Ернст Георг Равенштайн в 1880 р. В ньому йшлося про те, що кожен потік міграції породжує її зворотний потік. У рамках міграційного процесу розрізняють імміграцію й еміграцію. Ці поняття зв'язані із зміною держави постійного проживання. Еміграція – це процес, коли особи переміщуються із своєї держави, де вони були резидентами, до другої держави. Людина буде мати статус емігранта незважаючи, чи отримає вона постійне місце проживання в новій країні, чи тимчасово перебуватиме в ній. Суть імміграції передбачає в'їзд осіб з однієї держави до іншої з метою постійного

чи тимчасового проживання, з погляду держави, що приймає міграційні потоки [9].

Держави, із яких особи виїжджають за межі країни, з метою знайти достойну роботу, є донорами чи країнами-експортерами. Вони постачають робочу силу на міжнародний ринок праці. А держави, які постійно приймають іммігрантів, що прибувають в пошуках місця роботи або самозайнятості, називаються країнами імпортерами робочої сили чи реципієнтами. Зовнішня міграція трудових ресурсів неоднозначно впливає на соціально-економічне функціонування країн, що приймають робочу силу та її постачають. В цій ситуації виникає ймовірність виникнення гострих соціально-економічних проблем. Що підтверджує наявність позитивних і негативних наслідків процесу міграції. Вчені досліджують прямий і опосередкований вплив та виділяють короткострокові і довгострокові наслідки, що простежуються в розвитку держав. Тому, потрібно зважати на відмінності впливу міграції трудових ресурсів для держав-імпортерів і держав-експортерів робочої сили [10].

Міграційна політика є важливою частиною політики держави, а процеси міграції суттєво впливають на соціальний, економічний та суспільно-політичний стан в країні. Проблеми регулювання процесів міграції, недопущення нелегальної імміграції, її наслідків продовжують залишатися в полі зору державних органів. Дослідимо, як міграція впливає на головні процеси економічного й соціального розвитку держави, окреслимо позитивні й негативні її аспекти, обґрунтуємо міграційні процеси як один з важливих чинників розвитку держави.

Міграція має суттєвий вплив на такі аспекти, як:

- демографічний стан;
- стан розвитку продуктивних сил;
- ситуацію на ринку праці;
- стан добробуту населення.

Міграційні процеси, як форма пристосування людей до мінливих життєвих умов, має вплив на структуру й рух населення, на географію, починаючи окремими населеними пунктами, регіонами, закінчуючи країнами та континентами.

Історичні дані свідчать про численні випадки масового переселення населення внаслідок соціально-економічних або природних причин. Так, відомо про переселення великої кількості людей з Америки й Австралії[11,12].

Міграційні процеси видозмінюють демографічну структуру у місцевості виїзду, і у місцевості прибуття мігрантів. Наймобільнішою часткою населення є працездатні люди, перш за все молодь, а у регіонах відтоку знижується приріст населення через еміграцію, зменшення природного його приросту й «старіння».

В районах великого приїзду мігрантів відбувається збільшення кількості населення, організація своєрідної структури за віком, де сегмент працездатного населення (молоді), набагато вищий середніх показників. Окрім того, внаслідок значної міграційної мобільності чоловіків проходить маскулінізація цих регіонів.

Наслідки міграції виявляються у зміні демографічних процесів, які впливають ступінь відтворення населення, стосовно показників смертності й народжуваності. Міграція впливає на рівень народжуваності, внаслідок дії певних чинників, що потребують окремого розгляду[13,17].

Міграційні процеси змінюють вікову і гендерну структуру населення в окремих регіонах, мають вплив на чисельність шлюбів, народжуваність у місцевості, де відбувається порушення нормальної структури, та удержаві в цілому.

На переселенців мають суттєвий вплив умови життя у новому середовищі їх проживання та норми демографічного поведіння, що характерні для регіону, який приймає переселенців.

Мігранти ж, вносять внесок в нове середовище у вигляді своїх цінностей, орієнтирів, правил демографічної поведінки, спричиняючи вплив на місцевих аборигенів, змінюються їх традиційні погляди на народжуваність.

Спричинені міграцією зміни в ступені смертності, мають різносторонній характер й можуть пояснюватися кількома факторами. По-перше, нові умови життя переселенців, мають ймовірність суттєво змінити стан здоров'я людей й рівень смертності, але такі зміни можуть покращувати, або погіршувати загальну картину.

По-друге, мігранти впливають на місцеве населення, змінюючи стан здоров'я аборигенів через масове прибуття переселенців.

Внаслідок впливу міграції змінюється кількість населення, соціальна структура спільноти, етнонаселення окремих територій, характер заселення різних регіонів.

В сучасних умовах міграційні процеси являють собою складний соціально-економічний механізм, що володіє перевагами і недоліками, визначає їх місце в глобальному середовищі. Безпосередній зв'язок міграційних процесів із розвитком продуктивних сил, їх розподілом за регіонами обумовлює великий їх вплив на економічне зростання.

Значна мобільність населення дає змогу більш ефективно застосовувати трудові ресурси, їх перерозподіл за територіями, що розпочинають швидше освоюватися і рухати прогрес в економіці[14].

Як відзначають експерти, мобільність населення показує загальний розвиток держави, а міграційні процеси є головними показниками цього явища. Еміграція ж, суттєво знижує навантаження на ринок праці у державах - експортерах трудових ресурсів, що дає змогу зменшити рівень безробіття. Трудові мігранти, піклуючись про матеріальне становище своїх сімей, направляють їм велику частину отриманих коштів, таким чином, забезпечуючи надходження валют в економіку країн на батьківщині[15,16].

Державам-імпортерам робочої сили міграція дозволяє використати потенціал кваліфікованих робітників, у яких вже є освіта, не витрачаючи кошти на підготовку фахівців, а місцеве населення концентрує увагу на інтелектуальній і творчій праці.

Але наслідки міграції мають суперечності, адже масовий приїзд мігрантів у певну місцевість може спричинити збільшення рівня безробіття, додаткове навантаження на соціальну інфраструктуру, проблеми з житлом, зменшення рівня доходів, тому, що мігранти готові працювати за нижчу платню.

Трапляються також випадки загострення криміногенної ситуації в регіонах масового розміщення іноземців, а це вимагає від державних органів застосування додаткових заходів безпеки. Наслідки, міграційних процесів для держав-імпортерів трудових ресурсів, показано у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Наслідки впливу міграційних процесів на економічний і соціальний розвиток держав-імпортерів

Позитивний ефект	Негативний ефект
1. Збільшення робочої сили в економіці, зростання обсягів виробництва, доходів й загального споживання. 2. Зменшення циклічного безробіття. 3. Регулювання диспропорцій на ринках працевлаштування, збільшення їх еластичності. 4. Зростання чисельності населення, підвищення народжуваності, нівелювання питання старіння місцевого населення. 5. Збільшення конкурентоспроможності національних економік внаслідок особистих знань та кваліфікації, шляхом внесення інвестицій венчурного капіталу і економії витрат. 6. Зниження інфляції, оскільки мігранти мають схильність заощаджувати кошти. 7. Економія держави на виплаті соціальних виплат (при тимчасовій міграції). 8. Зменшення витрат на навчання (при залученні кваліфікованих робітників). 9. Зростання підприємництва внаслідок самозайнятості трудових мігрантів.	1. Демпінг заробітків мігрантами; 2. Погіршення стану національного ринку праці, збільшення безробіття серед окремих категорій працівників. 3. Підвищення навантаження на бюджет, особливо на виплати безробітним мігрантам (при постійній та сімейній міграції). 4. Збільшення міжнаціональних конфліктів та соціальної напруги в суспільстві. 5. Проблеми у культурній і політичній ідентичності. 6. Збільшення нелегальної міграції та злочинності.

10. Розширення галузей, які надають послуги мігрантам (авіап перевезення, телекомунікації, банківська діяльність, зв'язок).	
11. Покращення зовнішньоторговельного обороту між державами-імпортерами і державами-експортерами трудових ресурсів.	

Джерело: складено на основі [18].

В нинішніх умовах, для багатьох держав експорт робочої сили слугує одним із головних елементів розвитку і регулювання національної економіки. Приймають мігрантів в Західній Європі: Німеччина, Велика Британія, Франція, Бельгія, Швейцарія, Швеція, Нідерланди. Експортують робочу силу до Європи: Італія, Туреччина, Ліберія, Іспанія, країни Північної Африки, Фінляндія. Постачальниками робочої сили до держав Близького Сходу є: Ірак, Єгипет, Ліван, Йорданія, Сирія, Пакистан, Палестина, Індія, Республіка Корея Бангладеш, Філіппіни [19].

Багато мігрантів їде до Сполучених Штатів Америки, у яких історично робоча сила формувалася за рахунок іммігрантів. Сюди направляються в значній мірі іммігранти з Індії, мексиканці, китайці. Експорт робочої сили впливає на міграційні процеси держав-експортерів в позитивному і негативному сенсі (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Наслідки впливу міграції трудових ресурсів на економічний і соціальний розвиток держав-експортерів

Позитивний результат	Негативний результат
1. Зменшення рівня безробіття на ринках праці країн. 2. Збільшення розміру заробітної плати. 3. Зниження соціальної напруги. 4. Зменшення навантаження на бюджет за допомогою виплат з безробіття витрат на освіту й охорону здоров'я. 5. Перекази коштів мігрантів на батьківщину – як джерело валютних надходжень для держав, які розвиваються. 6. Підвищення доходів населення за рахунок переказам грошей мігрантів родичам. 7. Пом'якшення проблеми бідності. 8. Збільшення місткості національного ринку товарів і послуг за рахунок переказів коштів мігрантів на батьківщину.	1. Зменшення чисельності робочої сили. 2. Зниження податкового навантаження. 3. Відставання держави в технологічному плані як результат виїзду за кордон висококваліфікованої робочої сили (відтік «умів») 4. Вікове старіння робочої сили. 5. Проблеми в демографії через відтік молоді, зменшення чисельності народжених та приросту населення. 6. Збільшення чисельності розлучень.

9. Зростання кваліфікаційного рівня, побутової і виробничої культури трудових ресурсів держави внаслідок повернення мігрантів на батьківщину. 10. Розширення приватного бізнесу, шляхом залучення інвестицій мігрантів, що повернулися.	
---	--

Джерело: складено на даними [18].

Підвищуються процеси глобалізації інформації, які спричиняють збільшення міграційних процесів, дистанційного спілкування між людьми по всій планеті, пошуку підходящої роботи тощо. Міграційні потоки орієнтовані переважно з держав, які розвиваються, до розвинених держав. Для розвинених держав характерний високий рівень освіти, культури та якості життя. В них досконалий ринок праці, але й багато вакансій, які є непопулярними серед резидентів країни і оплата праці на цих робочих місцях невисока.

Міграційні процеси впливають на урбанізацію, про що свідчить збільшення кількості міських жителів, території міст тощо. Ці факти перетворюють міграційні процеси у важливі механізми соціальних і економічних зрушень. Внаслідок міграційних процесів відбувається перерозподіл населення село-місто, їх концентрація у великих містах.

Переїзд сільського населення до міст має позитивні та негативні наслідки. Позитивні: ефективніше застосування трудового та соціального потенціалу населення, збільшення продуктивності праці, покращення статусу мігрантів у соціальних питаннях, їх культурно-політичного розвитку за запровадження досягнень НТП в різних сферах народного господарства.

На міжнародному рівні проявляються негативні наслідки міграційних процесів. Відбуваються зміни розміщенні потужних промислових центрів, створюються місця занепаду і процвітання, а це має вплив на добробут людей.

Міняється професійний та кваліфікаційний рівень працюючих, структура зайнятості, умови праці й мешкання. В певній місцевості з'являється проблема безробіття населення, в іншій – виникає потреба в

робочій силі. Через такі зміни часто виникає загострення екологічної ситуації в окремих регіонах, що посилює негативні наслідки.

В сучасних умовах зростає чисельність нелегальних трудових мігрантів, що має суттєвий вплив на розвиток країни, але такий вплив має неоднозначний характер. Нелегальні іммігранти сприяють економічному зростанню приймаючих держав.

Дані експертів Національної академії наук США, свідчать, що імміграція приносить державі біля 10 млрд дол США чистого прибутку кожного року. Іммігранти заповнюють дефіцит трудових ресурсів під час демографічних спадів і диспропорцій на національних ринках праці, оскільки прикладають свою працю й споживають товари, вирішуючи таким чином питання економічного розвитку країн, що приймають мігрантів[23].

Застосування робочої сили низької кваліфікації нелегальних іммігрантів поширене у сільському господарстві, будівництві, видобувній промисловості.

Етнічний «тіньовий» бізнес іммігрантів, розширює виробництво й організує робочі місця. Разом з тим, нелегальна зайнятість чинить негативний вплив на удосконалення й конкурентоспроможність галузей, де вона широко застосовується.

Соціальні та економічні наслідки неформальної імміграції є різносторонніми. По-перше, нелегальні іммігранти готові працювати за будь-яких умов, що негативно відображається на соціальних гарантіях резидентів країни, зокрема, на мінімальному рівні заробітної плати або тривалості робочого дня. По-друге, праця іммігрантів (крім висококваліфікованих працівників) не впливає на збільшення безробіття серед місцевого населення, а їх участь у процесах праці дає змогу створити нові робочі місця. Працюючи на вільних вакансіях, що мають низький рівень оплати, є важкими й монотонними, на яких не бажають працювати місцеві мешканці, нелегальні працівники покращують структуру зайнятості кадрів цієї країни[20].

Разом з тим, нелегальна імміграція вимагає суттєвих фінансових коштів від розвинених держав. Хоч нелегальні іммігранти доволі часто не отримують офіційних соціальних послуг, вони фактично мають певні пільги. Так, у США, народжені на території країни діти нелегальних іммігрантів, володіють правом на безкоштовну медичну допомогу, соціальну допомогу й освіти.

А нелегальні іммігранти, без достойного медичного огляду, можуть спричинити порушення санітарно-епідеміологічного стану в державах їх знаходження. Нелегальна імміграція тягне за собою збільшення рівня злочинності. Збільшення переміщень нелегальних мігрантів, контрабанда людей, підвищують міжнародну злочинну діяльність, в т. ч. торгівлю зброєю, наркотичними засобами й тероризм.

Отже, зовнішні міграційні процесисуттєво впливають на економічний і соціальний розвиток територій, маючи позитивний і негативний напрям. Ця багатогранністьмає велике значення для їх регулювання та дає змогу дозволяє побудувати ефективну політику в сфері зайнятості.

Міжнародна трудова міграціяспричиняє економічні й соціальні наслідки, формує одночасно можливості і виклики державам-учасникам. Коли держава є експортеромробочої сили, міграція зменшує безробіття, підвищує валютні надходженняза рахунок переказів коштів й рівень життя їх родичів. Але відпливвисококваліфікованих кадрів веде до зниження стану економіки, підвищеннясоціальної нерівності тощо.

Для держав імпортерів робочої сили, міграція заповнює дефіцит трудових ресурсів, підтримує зростання економіки і покращує конкурентоспроможність певних галузей. Але стрімкі міграційні процеси можуть спричинити напругу на регіональних ринках праці та загострення соціальних конфліктівй пристосування інфраструктури до умов, що змінилися. Зважаючи на розміри й наслідки такого явища, виникає потреба у здійсненні ефективногорегулювання міграційними процесами робочої сили в кожній державі.

Висновки до розділу 1

Процеси зовнішньої трудової міграції під час глобалізаційних зрушень впливають не лише на економічний і соціальний розвиток країн, а й визначають темпи руху світової економіки.

Сутність, поняття та роль процесів міграції переплітаються з інтеграцією економік різних країн в глобальномусенсі. В умовах глобальних викликів збільшуються інтенсивність взаємних зв'язків між державами, міграція трудових ресурсів набуває важливого значення в економічному зростанні країн, її розміри та спрямованість мають безпосередній вплив на соціальний стан, політику і стабільність розвитку у державах-експортерах та державах, що імпортують робочу силу. Ці процеси є складними, в них відображуються економічні, політичні, культурні, соціальні фактори.

Міграція трудових ресурсів спричиняє зміни у демографічній ситуації країн, стані безробіття, соціальних стандартах в країнах-експортерах та країнах-імпортерах робочої сили.

Економічні й соціальні наслідки зовнішньої трудової міграції можуть бути різноплановими. У країнах-імпортерах, трудові мігранти підвищують економічний розвиток, заповнюючи вакансії у сферах, що не мають попиту у місцевих жителів. Це знижує безробіття і підвищує продуктивність праці.

Разом з тим, зовнішня міграція робочої сили може загострити соціальний стан та стати причиною культурних конфліктів через різний добробут і культурні традиції.

В країнах, що експортують робочу силу, зменшення її чисельності може спричинити зниження рівня економічної активності й економічного потенціалу, незважаючи на те, що перекази грошей від мігрантів є важливим джерелом підтримання фінансової стабільності цих держав. Проте, зменшення кількості населення через міграцію, в майбутньому може

створити демографічні кризи, перш за все, через відтік молодोї високопродуктивної робочої сили.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз особливостей перебування трудових мігрантів з України на світовому ринку праці в умовах євроінтеграції та війни

Вітчизняна трудова міграція останнім часом зазнала змін внаслідок глобалізації та факторів внутрішнього розвитку. Бажання України стати повноправним членом ЄС, що створює нові перспективи для робочої сили на європейському ринку праці, війна в нашій державі, змусили мільйони наших співвітчизників виїхати за кордон в пошуках притулку й місця працевлаштування й суттєво змінили структуру і напрями міграції. Все це поєднує як позитивні моменти, стосовно мобільності трудових ресурсів, але й створює нові загрози, що з'являються як результат економічних і соціальних проблем, через які проходять трудові мігранти.

Інтеграція України до ЄС створює умови для доступу українців до широких можливостей ринку праці Європейського Союзу, перш за все через спрощені процедури влаштування на роботу і підтвердження кваліфікацій. Але ця реальність вимагає трудових мігрантів з України виконання вимог, стандартів, особливостей культури держав Євросоюзу [21,22].

Війна, що продовжується в Україні, стала причиною нових витоків міграції, змінивши географію міграції робочої сили, де особливу роль

відіграють країни-сусіди й країни, які готові до себе прийняти біженців та переміщених осіб. Через такі факти, перед багатьма українцями постає питання адаптації з новими умовами праці й проживання в час економічної і соціальної скрути. При цьому є важливими дослідження впливу євроінтеграції та війни на характер міграції трудових ресурсів з України та перспективи й виклики для мігрантів, що перебувають в пошуку нових горизонтів на світовому ринку праці. Дослідження таких факторів дає змогу зрозуміти динаміку міграційних процесів, дати оцінку економічним, політичним та соціальним наслідкам для України і держав-реципієнтів. За офіційними даним, станом на початок січня 2025 р. за кордон виїхали і отримали різні статуси захисту 6,3 млн осіб - громадян України[23-24]. Серед них (6,004 млн осіб) мешкають у країнах Європи. Частина мігрантів з України (1,27 млн осіб), перебувають на території росії й Білорусі, як на добровільних засадах, так й через примусову депортацію. Так, чисельність українців, що мешкають в Білорусі, становить майже 45 тис осіб. У США і Канаді зупинилися 475,6 тис громадян України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Чисельність мігрантів з України після початку війни (24.02.2022 р.), осіб

Назва країни	Дата	Зовнішні мігранти (біженці) із України	Зовнішні мігранти із України, що звернулися про національний захист	Перетинання державного кордону з України із 24.02.2022 р.	Перетинання державного кордону до України із 24.02.2022 р.
Німеччина	11.01.2025	1 243 445	1 168 535	Н. д.	Н. д.
Польща	14.01.2025	993 795	1 903 100	27 473 825	25 481 455
Чехія	30.12.2024	389 830	636 050	Н. д.	Н. д.
Румунія	01.12.2024	177 715	192 880	5 852 255	5 061 990
Молдова	31.12.2024	135 860	69 480	1 236 350	1 035 160
Словаччина	19.01.2025	132 120	162 220	2 961 595	2 913 230
Болгарія	31.12.2024	75 260	203 120	Н. д.	Н. д.
Угорщина	19.01.2025	61 470	48 725	6 223 725	5 780 315
Литва	09.01.2025	48 085	92 585	Н. д.	Н. д.
Латвія	01.12.2024	47 655	61 480	Н. д.	Н. д.
Естонія	31.12.2024	37 415	64 365	Н. д.	Н. д.

Білорусь	31.12.2024	45 390	5 495	15 890	Н. д.
рф	30.06.2024	1 223 795	11 210	2 852 395	Н. д.

Джерело: складено за [27-28].

При аналізі даних таблиці потрібно звертати увагу на фактори впливу, їх достовірність і точність. Так, дані щодо чисельності українців, які перебувають у Білорусі й рф складно перевірити внаслідок обмеженого доступу до достовірної інформації. Потрібно звертати увагу на вірогідність подвійного обліку, тому, що багато українців із тимчасово окупованих територій, вимушено перетинали кордон із рф для евакуації, продовживши міграцію до країн Західної Європи, або повернулися на батьківщину. Водночас наші співвітчизники, що виїжджали за кордон, мали змогу зареєструватися у кількох юрисдикціях, для отримання різних форм правового захисту [27, 30].

Дані, надані УВКБ ООН, мають певні неточності, тому, що не враховують кількість повернень в Україну й ймовірність повторних переїздів мігрантів в межах європейського континенту як наслідок різних процедур реєстрації та обліку в різних країнах.

За інформацією Центру економічної стратегії (ЦЕС), складеною прикордонними службами, реальна чисельність українців, що перебували за межами України на початок 2024 р. складала майже 4,9 млн осіб. А за даними Євростату, в кінці січня 2024 р. статус тимчасового захисту у країнах Європейського Союзу було у 4,3 млн українців, що на 24-28% нижче, ніж за порівнянням з інформацією ООН. Така розбіжність в даних здатна суттєво впливати на достовірність прогнозування стосовно вірогідності повернення українців на батьківщину. Як свідчать дані Державної прикордонної служби України, що складаються з врахуванням показників прикордонних служб країн Європи, реальні розміри міграційних процесів можуть бути значно меншими [31].

Наприклад, станом на вересень 2023 р. зафіксовано 22,9 млн виїздів із України від періоду початку повномасштабного вторгнення в нашу державу,

і 20,1 млн в'їздів. Різниця складає 2,81 млн осіб, а це значно відрізняється від даних УВКБ ООН, що перевищують зазначені показники у понад три рази. Зважаючи, що в перші тижні війни прикордонні служби були не в змозі зареєструвати всі виїзди, ця різниця є суттєвою, що дозволяє припустити про те, що багато українців, виїхали за кордон до початку 2024 р., не лише через воєнні дії, але через економічні причини, а це може мати значний вплив на їх бажання повернутися.

Інформація щодо демографічних показників мігрантів з України свідчить, що станом на кінець червня 2023 р. 80% мігрантів, складала жінки та діти (інші 51 джерела стверджують – майже 88%). Частина дітей у всій кількості мігрантів становила 35%. Частка дорослих чоловіків складала 13%, з них (11%) віком 18-59 рр. Особи пенсійного віку (60+) становили 10% всієї чисельності мігрантів[25-26].

У домогосподарствах мігрантів з України мають перевагуродини з дітьми, які складають 58% всієї чисельності. Частина домогосподарств, в яких мешкає хоч одна особа похилого віку становлять 21%. Суттєва частка мігрантів має у складі домогосподарств одну дорослу людину працездатного віку (18–59 років), а такі, в яких на утриманні перебувають інші особи – 36%. Родини, до складу яких входять два або більше працездатних осіб дорослого віку й опікуються утриманцями, становлять 30%.

Разом з тим, домогосподарства, у складі яких лише особи пенсійного віку старше 60 років, становлять 6%, а де мешкають люди віком 18–59 років, що не мають утриманців – 28%. Всі ці дані показують великий коефіцієнт залежності мігрантів від віку, що сягає 83%, тобто, на кожну дорослу працездатну людину припадає доволі велика чисельність утриманців, а це спричиняє негативний вплив на соціальний економічний стан держави прийому та для України, коли мігранти повертаються на батьківщину[25-26].

Практика свідчить про те, що значна частина наших співвітчизників має тісні зв'язки з родичами в Україні. Так, 37% мігрантів свідчать, що їх

дружини і чоловіки чи діти залишаються на історичній батьківщині, а це може мати вплив на їх рішення щодо майбутнього повернення.

Фінансові доходи трудових мігрантів складаються з декількох джерел. Майже 54% з них отримують соціальну допомогу в державі, яка прийняла їх, що складає значну частку в структурі їх доходів. Частина українських мігрантів має прибутки при працевлаштуванні у вигляді заробітної плати при самозайнятості. Статистичні дані свідчать, що 43% дорослих осіб, що мігрували з України працюють, з них 8% - неофіційно. Ще 19% перебувають в активних пошуках роботи, а 11% навчаються, а це підтверджує їх бажання інтегруватися до приймаючої країни. Але суттєва частина економічно неактивного населення (26%), з них, 12% в повній мірі задіяні у догляді за членами сім'ї, що вказує на соціальну адаптацію в новому для них суспільстві (рис. 2.1, рис. 2.2).

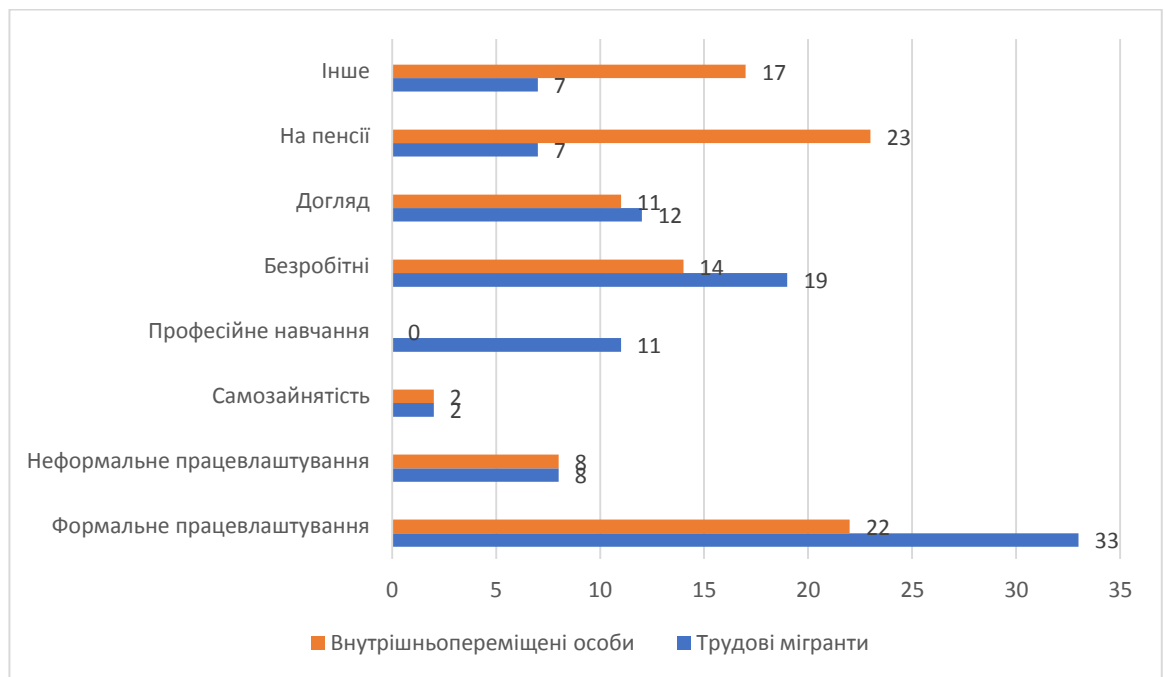

Рисунок 2.1. Діяльність трудових мігрантів з України та внутрішньо переміщених осіб у 2023 році, %

Джерело: складено автором за [32].

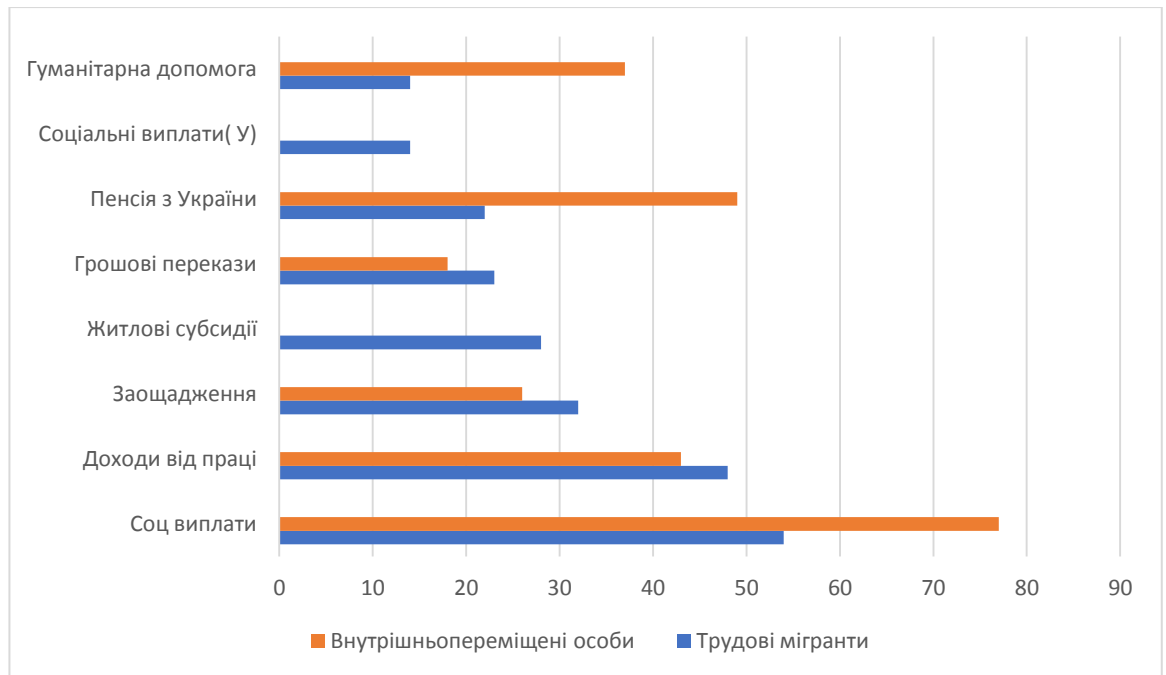

Рисунок 2.2. Джерела доходів трудових мігрантів з України та внутрішньо переміщених осіб у 2023 році, %

Джерело: складено автором за [32-33].

Виконавши аналіз умов помешкання мігрантів, бачимо, що розділення родин має значний вплив на їх соціальний стан та вірогідність повернення на батьківщину. Головними проблемами для мігрантів, є відсутність стабільного житла і неможливість забезпечити базові потреби, особливо якщо відсутня постійна робота. Практично 18% осіб разом проживають з іншими мігрантами, це пояснюється відсутністю фінансів чи соціальних зв'язків у нових місцях мешкання. Крім того, 18% українських мігрантів мешкають у родичів чи знайомих. Значна частина мігрантів з України (33%) вказують на серйозні бар'єри у задоволенні своїх побутових потреб (рис. 2.3, рис. 2.4).

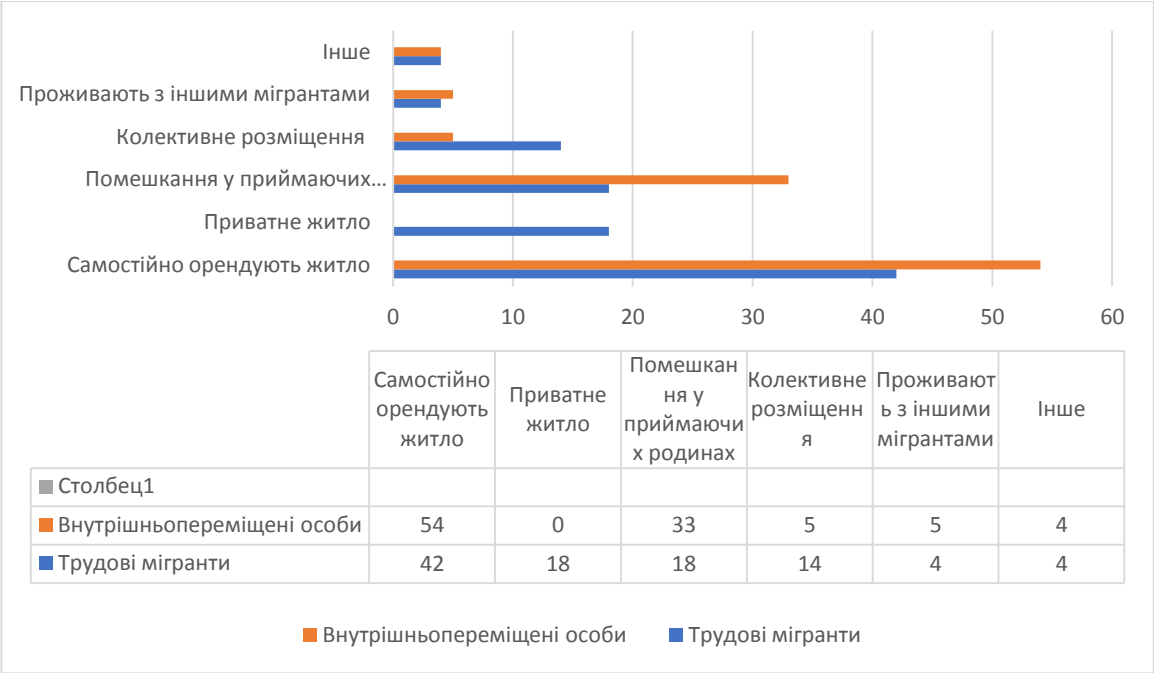

Рисунок 2.3. Проживання трудових мігрантів з України та внутрішньо переміщених осіб у 2023 році, %

Джерело: складено автором за [32-33].

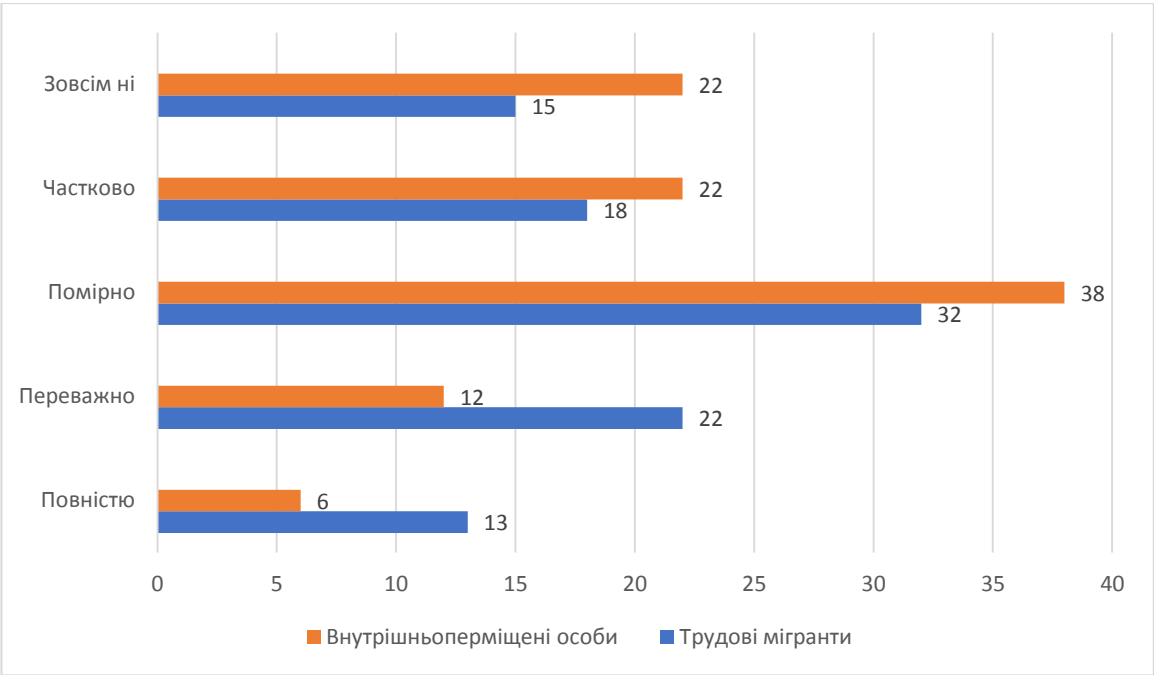

Рисунок 2.4. Спроможність у задоволенні головних життєвих потреб трудових мігрантів з України та внутрішньо переміщених осіб у 2023 році, %

Джерело: складено автором за [32-33].

Стосовно розподілу українських мігрантів за географічними ознаками, більшість з них приїхали із східної частини України (39%), з регіонів, постраждалих від війни. Так, налічується 30% мігрантів із Харківської області, по 29% з Донецька, Дніпропетровська й Запорізької області. З Києва приїхали 15% осіб. Також 15% мігрантів прибули з Півдня України, зокрема, з Миколаївської, Херсонської, Одеської областей. Більше 80% мігрантів виїхали з України на початку 2022 р., що вказує на масове переміщення людей. Разом з тим, більше 50 % мігрантів з Заходу України третя частина з Півдня виїхали за межі нашої держави, починаючи з травня 2022 р. [34].

З початком війни більшість мігрантів з України розмістилися в сусідніх державах. У Плані реагування на мігрантів, який розробила ООН і інші міжнародні гуманітарні організації, передбачено механізми підтримки наших громадян за межами країни. У середині лютого 2024 р. найбільше українських мігрантів було сконцентровано в Німеччині (1,1 млн осіб) і Польщі (956,6 тис. осіб). Майже 45% всієї кількості українських мігрантів осіли в сусідніх з нашою країною державах, куди вони потрапили безпосередньо після виїзду. Через Польщу відбувався «транзит» українців, що прямували до інших держав Європи. Так, до Чехії прибуло 381,4 тис. осіб, до Словаччини – 115,9 тис. осіб. У цілому, в сусідніх з Україною державах офіційно отримали статус біженця 1,9 млн мігрантів, ще майже 3 млн осіб звернулися із заявками за програмами національного захисту. У Великій Британії зупинилося 253 тис. українців, в Італії й Іспанії – по 200 тис., у Австрії – 85 тис., в Нідерландах – 150 тис., в Бельгії – 75 тис., в Швейцарії, Норвегії, Франції – більше 60 тис. [33].

До війни міграція трудових ресурсів з України була переважно добровільною й тимчасовою за економічними мотивами та мала характер «маятникової» міграції. Міграція дозволяла зменшити в державі рівень безробіття, надлишок робочої сили на національному ринку праці. Ці факти позитивно впливали на розміри заробітної плати й скорочували нелегальну

зайнятість. Відплив працездатного населення з країни блокував зростання національної економіки через відсутність кваліфікованих працівників. Зазначимо, що пандемія COVID-19 погіршила можливості щодо аналізу тенденцій розвитку ринку праці.

З 2016 року тіньова зайнятість зменшилася практично на 1 мільйон осіб, що рівнозначно 23% загальної чисельності зайнятих у неофіційному секторі економіки. За оцінками НБУ, в 2021 р. обсяги переказів коштів трудовими мігрантами сягнули рекордних величин, понад 14 млрд дол США, разом з надходженнями неофіційними каналами. Загальні обсягитоварного експорту з України склали більше 68 млрд дол США, з них значну частку становила рослинницька продукція – 15,5 млрд дол США. Такі фінансові перекази від трудових мігрантів - значний вклад в економіку держави, що можна зрівняти з економічним ефектом, який могли б створити аналогічна чисельність працюючих, осіб самозайнятих фізичних осіб-підприємців, при умові їх праці в Україні й виробництві доданої вартості не менше середнього показника в державі. У 2021 р. такий показник становив біля 12,8 тис дол США на одну зайняту особу, що в два рази перебільшувало розмір середньої заробітної плати в державі [34].

Оцінюючи такі дані, бачимо, що надходження валюти від мігрантів були більшими їх потенційного економічного внеску в економіку країни у випадку, коли чисельність таких мігрантів була не більшою 1,1 млн осіб. Проте, як свідчать експерти, реальна чисельність українців, що поїхали за кордон з метою заробітків, у декілька разів більша.

Отже, наша країна мала б більше економічної вигоди за кращих умов для зростання величини доданої вартості в самій країні. Сюди б входило удосконалення підприємницької діяльності, створення сприятливих умов для інвестицій та конкурентної оплати праці, що потребує зменшення податкового тиску на фонд заробітної праці. Але у 2022 р. розміри переказів коштів помітно скоротилися до обсягів 12,6 млрд дол. США, в 2023 р. – до 11,6 млрд дол. США. Ці процеси відбулися попри суттєве

зростання чисельності українських громадян, що виїхали за межі країни. Причинами таких явищ стало часткове повернення робочої сили в Україну в 2022 р., майже 400 тис осіб, з них 75-80% складали чоловіки [35-37].

Іншою причиною міграції сімей трудових мігрантів під статусом біженців, була можливість скористатися соціальною допомогою в державах перебування, а це суттєво знизило розміри переказів валюти на батьківщину.

Вимушена і трудова міграція зменшила людський капітал нашої країни. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) свідчить, що 55% мігрантів це люди працездатного віку 18 - 59 рр., решта – переважно підлітки і діти. Тільки 10% мігрантів віком старше 60 років [25-26, 38].

Зазначимо, що майже 70% трудових мігрантів з України мають вищу освіту чи незакінчену вищу освіту, що значно більше середнього показника по державі, який складає 29,1%. Значна частина молодих повнолітніх осіб ще не отримали вищу освіту, тому частка осіб, що мають вищу освіту серед трудових мігрантів ймовірно буде вищою. Трагедія для України в тому, що значна частина таких кваліфікованих фахівців може не повернутися назад в Україну, коли закінчиться війна. Знання іноземних мов, перспективи отримання більших доходів й легкість інтеграції до приймаючих країн допоможуть закріпленню їх за кордоном. Але, не всі дипломи, отримані в Україні визнаються в ЄС, отримана в нашій державі кваліфікація не кожного разу відповідає міжнародним стандартам, це змушує українських трудових мігрантів працювати не за своєю спеціальністю [39-41].

Оцінки експертів свідчать, що майже 51% мігрантів працюють на посадах, що не відповідають їх професійній кваліфікації. У них більші шанси повернутися додому, але їх продуктивність може бути меншою.

Негативним наслідком міграції є так званий «відтік мізків». Наприклад, після закінчення війни в Україні, із загрозою її повторення в нашу державу може не повернутися велика чисельність висококваліфікованих фахівців, із сфери ІТ. Експерти стверджують, що біля 118 тис фахівців названої галузі

можуть покинути країну із страху, що війна продовжиться, погіршиться стан економіки, знизиться рівень життя, відбудеться згорання процесів інтеграції до ЄС [44].

Тому, при продовжені нестабільної ситуації в економіці, Україна матиме великі ризики знизити функціонування постіндустріальних сфер, а це потягне за собою економічний спад в державі. Щоб запобігти цим негативним явищам, потрібно розробити таку економічну політику, яка б дозволила створити стимули для повернення трудових мігрантів на батьківщину, відновити ефективну діяльність бізнесу в Україні, розвивати інноваційну економіку.

Дослідження міграції української робочої сили в час євроінтеграції і війни в нашій державі, виявили особливості, які значно міняють напрямки й характер міграційних процесів. Процес інтеграції України до ЄС, створив нові перспективи для наших співвітчизників на ринку праці цього об'єднання, і це позитивно впливає на рухливість робочої сили, але і виставляє більш суворі вимоги до кваліфікації працівників та їх пристосування до умов праці в Євросоюзі. Трудовим мігрантам з України потрібно регулярно вдосконалювати свої професійні навички, адаптуватись до соціальних і культурних особливостей розвитку держав, в яких вони прикладають працю.

Війна, що продовжується в Україні, спричинила масштабні переміщення людей, підвищила чисельність вимушених мігрантів та біженців, що шукають нову роботу за кордоном. Такі процеси призвели до змін у географії міграції робочої сили, спричинили небачені раніше виклики для економічного розвитку держав, що її приймають. Наслідки війни впливають на інтенсивність трудової міграції, вимагають від українського населення вибирати одночасно безпечні умови проживання й стабільну роботу з непоганим заробітком.

Отже, нині євроінтеграція України війною внесли зміни в процеси зовнішньої трудової міграції, на що вплинули різні політичні, економічні й

соціальні фактори. Ці процеси є важливими не лише для України, а й для держав, що приймають зовнішніх трудових мігрантів, оскільки вони визначають нові реалії соціального та економічного життя, вимагаючи кардинальних змін в стратегічній діяльності ринку праці.

2.2. Оцінка процесів входження трудових мігрантів з України до європейського простору

Входження трудових мігрантів з України в європейський простір стало невід'ємною складовою процесів євроінтеграції країни. Нові перспективи на ринку праці Євросоюзу суттєво підвищили мобільність українського населення, спростили можливість працевлаштування й підтвердження кваліфікацій. Процес міграції трудових ресурсів став більш привабливим та доступним.

Але при інтеграції трудових ресурсів відбуваються не тільки економічні моменти, а й проходження через мовні, культурні й правові бар'єри. Це передбачає пристосування до нових реалій соціального життя, визнання кваліфікації мігрантів, перспективи покращення якості освіти, отримання соціальних та культурних послуг. Виникає необхідність дослідження особливостей адаптації українських трудових мігрантів у європейський простір, виклики й можливості, що виникають при їх інтеграції та який вплив мають вказані процеси на їх соціальну мобільність і рівень життя. Вивчення таких проблем дає змогу виявити як можна покращити ефективне входження трудових мігрантів з України до ЄС та який вплив ці процеси матимуть на соціально-економічному розвитку внутрішнього середовища України та держав ЄС.

Міжнародна організація з міграції в 2023 р. провела велике дослідження намірів, потреб і викликів щодо інтеграції мігрантів з нашої держави в 11 країнах Східної і Центральної Європи. Воно стало елементом Регіонального реагування МОМ стосовно ситуації в Україні і проходило в таких країнах:

Болгарії, Білорусі, Чехії, Угорщині, Латвії, Естонії, Словаччині, Литві, Румунії, Польщі, Молдові [42-43, 45].

Головною ціллю такого дослідження було збір і аналіз інформації з питань зайнятості громадян з України в країнах, що приймають, їх перспектив пошуку роботи, адаптації до соціального й економічного життя й входження на ринок праці. Спостереження велось за громадянами України 18 - 64 рр., що проявляли активну діяльність на ринку праці, вже були працевлаштованими або шукали роботу й виявили бажання залишитися в державі перебування у перспективі середньостроковій.

Результати дослідження підтверджують необхідність створення комфортних умов для адаптації громадян України в країнах перебування, а для цього потрібно розробити урядові стратегії і стратегії міжнародних інститутів і громадських організацій.

Проведений аналіз цих даних дає змогу виконати оцінку перспектив і викликів під час інтеграції мігрантів та створити дієві програми допомоги для їх економічної і соціальної стабільності (рис. 2.5).

Активність української робочої сили на ринку праці свідчить, що дві її третини були економічно активними ще до виїзду з нашої держави і в'їзду до держави перебування.

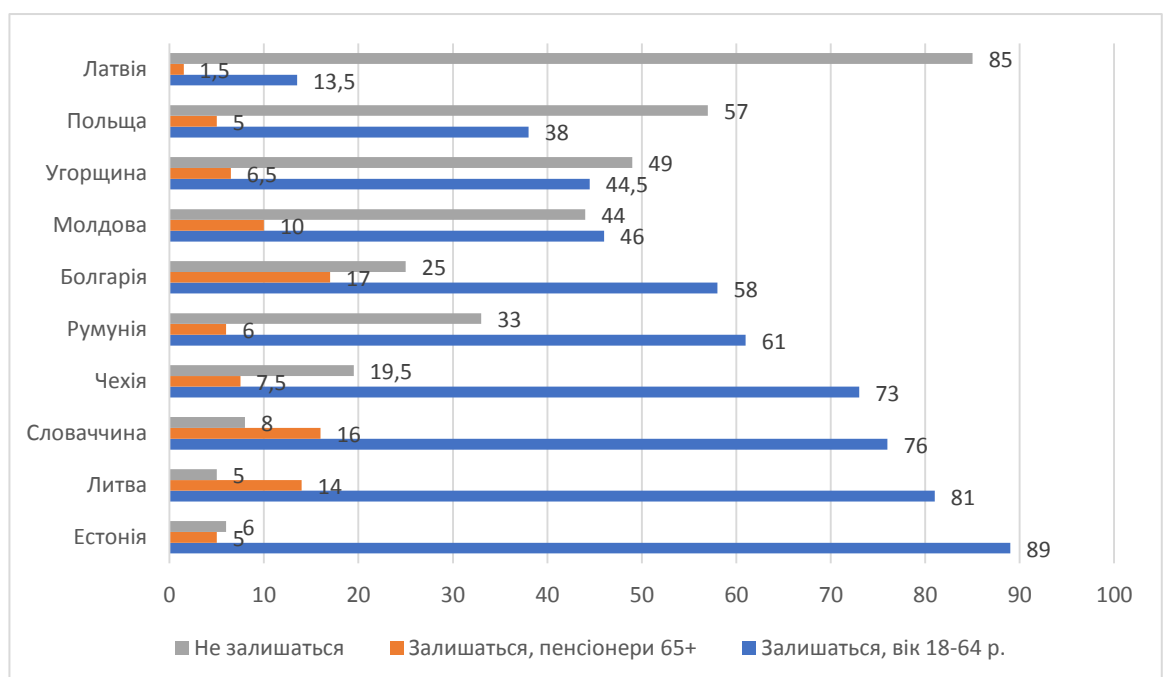

Рисунок 2.5.Наміри залишитися удержаві перебування трудових мігрантів з України завіковими групами, 2023 р., %

Джерело: складено за [46].

Але стан безробіття серед громадян України за межами є більшим (складає 22%), якщо порівняти з показниками до переїзду (6%). Частка економічно неактивного населення була стабільною: 31% у нашій країні й 28% за її межами. Певна частка українських мігрантів не бажала чи не змогла дати дані про свою зайнятість – 3% у межах країни й 6% в державах перебування (рис.2.6).

Було досліджено гендерні особливості входження українських мігрантів на ринок праці. Так, до переїзду частка економічно активних чоловіків (включно тих, хто перебував у пошуках роботи), складала 74%, а економічно активних жінок– 64%.

Після переселення до держав перебування, така тенденція продовжувалася - 75% чоловіків і 63% жінок були економічно активними.

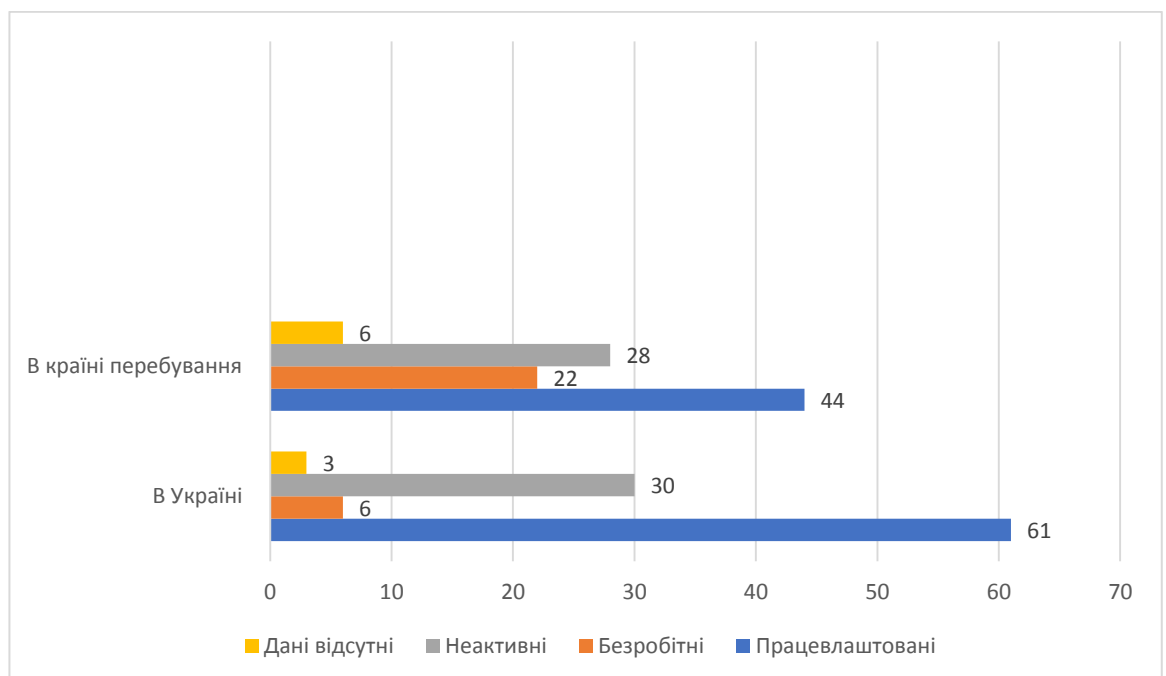

Рисунок 2.6.Надання статусу зайнятості українським мігрантам до і після вимушеного переїзду, 2023 р., %

Джерело: складено за [46].

Дослідження показують порівняно високий ступінь інтеграції українського населення на ринку праці в державах перебування, не беручи до уваги різного виду виклики, зокрема, мовний бар'єр, пристосування до нових умов існування, підтвердження кваліфікації тощо. Інформація показує, що наші співвітчизники показують вищу готовність працевлаштовуватися, ніж інші групи мігрантів на європейському континенті.

Великі зміни помічено в розділенні соціальних груп українських мігрантів після переїзду. Частина здобувачів освіти зменшилася із 21% на батьківщині до 13% в державах перебування, це свідчить про проблеми у входженні до освітніх систем цих держав і фінансові обмеження. Проте, частина пенсіонерів практично залишилася без змін – 23% в країні й 21% за її межами. Частка осіб, що перебували у відпустці по догляду за дитиною знизилася до 29%, проти 36%.

Зросла частка українського населення, що були безробітними і не шукали роботу в Україні – 19%, в країнах перебування – 37%. Причинами цього явища стала потреба у догляді за малими дітьми, членами сім'ї похилого віку, інвалідами. У певної частини вітчизняних трудових мігрантів погіршився стан здоров'я, або вони не шукали роботи через зайнятість своїх членів сім'ї (рис. 2.7).

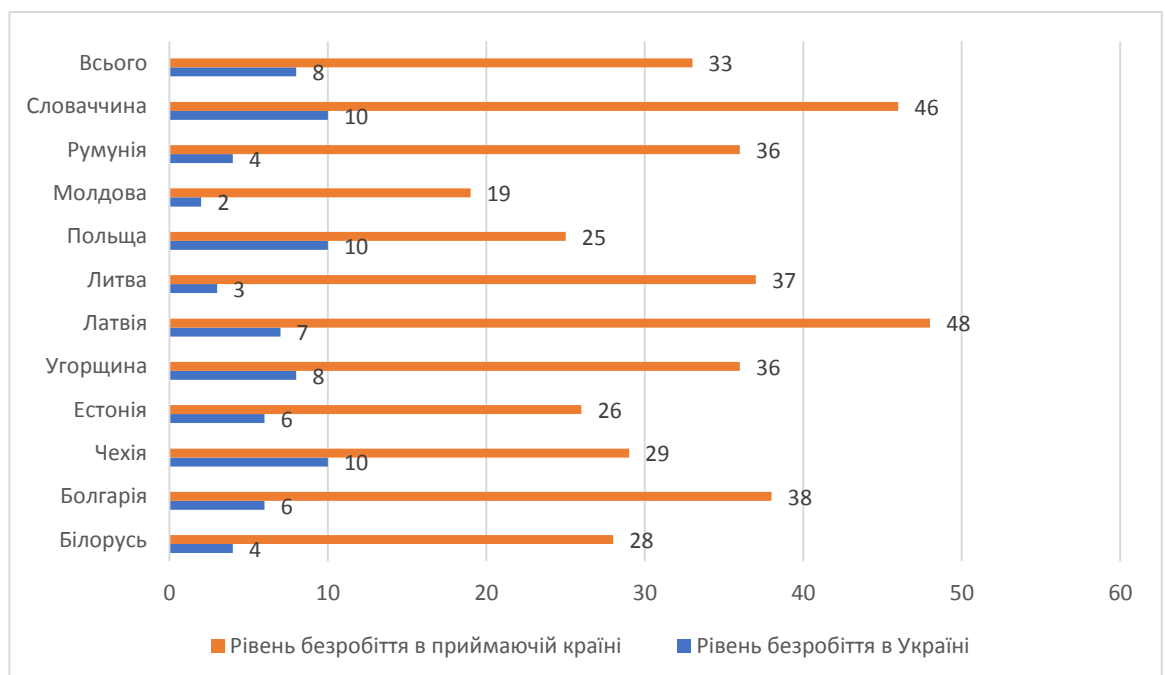

Рисунок 2.7. Рівень безробіття економічно активного населення до переїзду/удержаві перебування, 2023 р., %

Джерело: складено за [46].

Вивчення активності української робочої сили, що вимушено мігрувала за кордон, показало як впливають певні фактори на перспективи працевлаштування у державах перебування. Чоловіки становили меншу частину робочої сили, що мігрувала, але вони були більш зайнятими (73%), ніж жінки (65%).

Така тенденція частіше виявлялася в: Словаччині (-16%), Чехії (-14%), Естонії (-13%), Болгарії (-11%). Одночасно спостерігалася протилежна тенденція в Польщі (+13%), Латвії (+6%), Угорщині (+1%), де жінки були більше працевлаштовані, ніж чоловіки. Рівень безробіття в громадян України, що бажають залишитися у державах перебування, був вищим, ніж у довоєнний період. Так, в Угорщині, Естонії, Польщі, Чехії, Молдові рівень безробіття підвищився на 20 %, цей факт підтверджує складність пристосування мігрантів до нових умов.

Проведений аналіз за віковими групами трудових мігрантів засвідчив, що молоді люди мають більше шансів на працевлаштування. Трудові мігранти з України віком групі 18-29 рр. показували рівень зайнятості на рівні 72%, а особи у віці 60-64 рр. – лише 51%. Спосіб помешкання також мав великий вплив на перспективу знайти роботу. Мігранти, що проживали самотійно чи без дітей, були більш зайнятими, ніж мігранти, що виховували дітей до 5 років.

Трудові мігранти, що володіли офіційною мовою держави перебування мали більші шанси на працевлаштування. Серед осіб, що володіли мовою, рівень зайнятості досягав 75%, а серед тих, хто її не знав – тільки 62%. Негативно впливав мовний бар'єр на можливість працевлаштування, в Чехії, Словаччині, Литві. В цих країнах три четвертих трудових мігрантів з України вважали його основною перешкодою для працевлаштування. Володіння мовою підвищувало можливість отримати роботу на 13 %.

Терміни перебування у державі в певній мірі мали вплив на перспективи зайнятості. У мігрантів, що довше перебували за кордоном, були вищі шанси працевлаштуватись. Особливо це стосувалося тих, хто знаходився в державі до пів року. Серед них рівень зайнятості становив 53%, а для тих, хто мешкав в країні перебування 19 - 24 місяців – 74%. Такі показники ілюструють поступове пристосування мігрантів до нових умов та про перехід до стабільного працевлаштування.

Дані про зайнятість українських громадян в державах, у яких немає державного кордону з Україною, свідчать, що рівень зайнятості був більшим (69%), ніж у держав-сусідів (63%). Це пояснюється різним рівнем конкуренції й умовами ринку при пошуку місця роботи (рис. 2.8).

Рівень освіти суттєво не впливав на стан працевлаштування мігрантів, але мав велике значення при розподілі за сферами прикладання праці. Особи, що мали вищу освіту доволі часто працевлаштовувалися у професійних сферах – 28%, у сфері торгівлі послуг (17%), в освіті (12%), в адміністративній роботі (8%), на виробництві (11%), ІТ-сфері (10%).

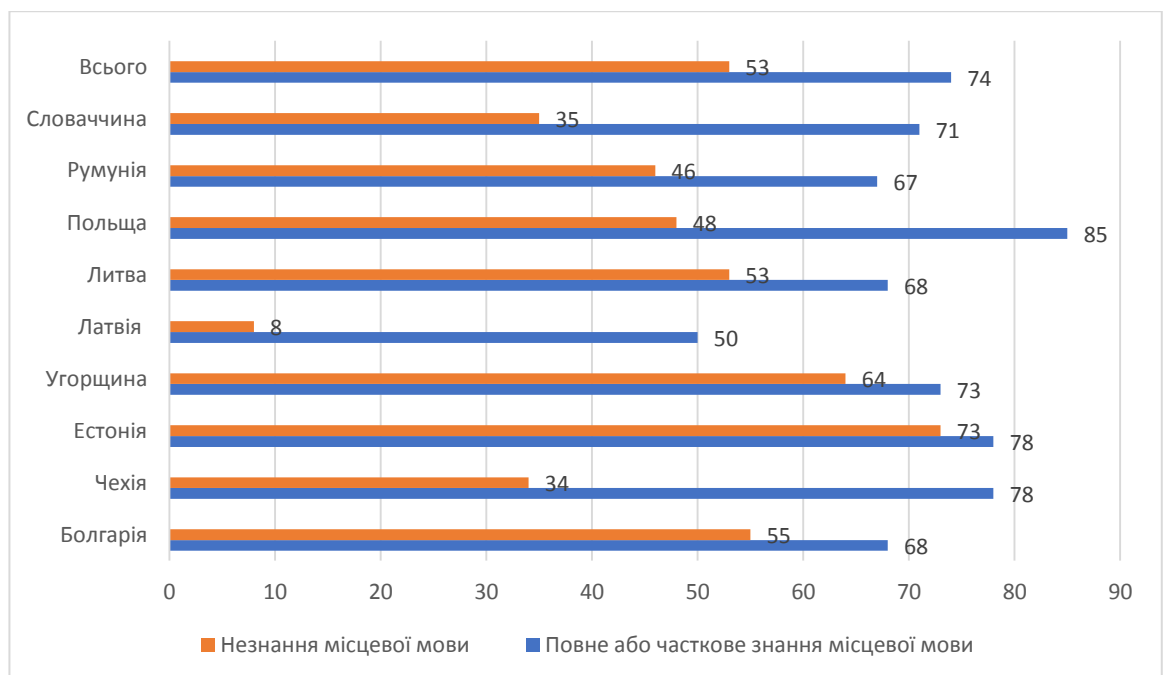

Рисунок 2.8 – Рівень зайнятості українських трудових мігрантів за знанням місцевої мови, 2023 р., %

Джерело: складено за [46].

Трудові мігранти з України, що мали середню чи нижчу освіту працювали переважно на простих посадах (31%), на виробництві (19%), у сфері обслуговування (21%), в харчовій галузі (13%).

До переїзду багато українських трудових мігрантів були працевлаштовані на батьківщині в управлінській, технічній, професійній сферах, проте, переїхавши за кордон, вони отримали менш кваліфіковану роботу. Збільшилась чисельність дистанційної зайнятості осіб, що мають вищу освіту – 18% трудових мігрантів працювали дистанційно (рис. 2.9).

Але тільки 51% осіб, що мають вищу освіту 56% - середню освіту запевнили, про можливість застосовувати набутий професійний досвід в повній мірі. Ці факти свідчать про складність у професійному пристосуванні до вимог ринку праці держав перебування й кваліфікації працівників.

Серед головних бар'єрів, мовного та інших, українські мігранти вказали на відсутність вакансій в місцях проживання, складність у поєднанні праці з обов'язками по дому, загострення стану здоров'я й дискримінації за певними ознаками.

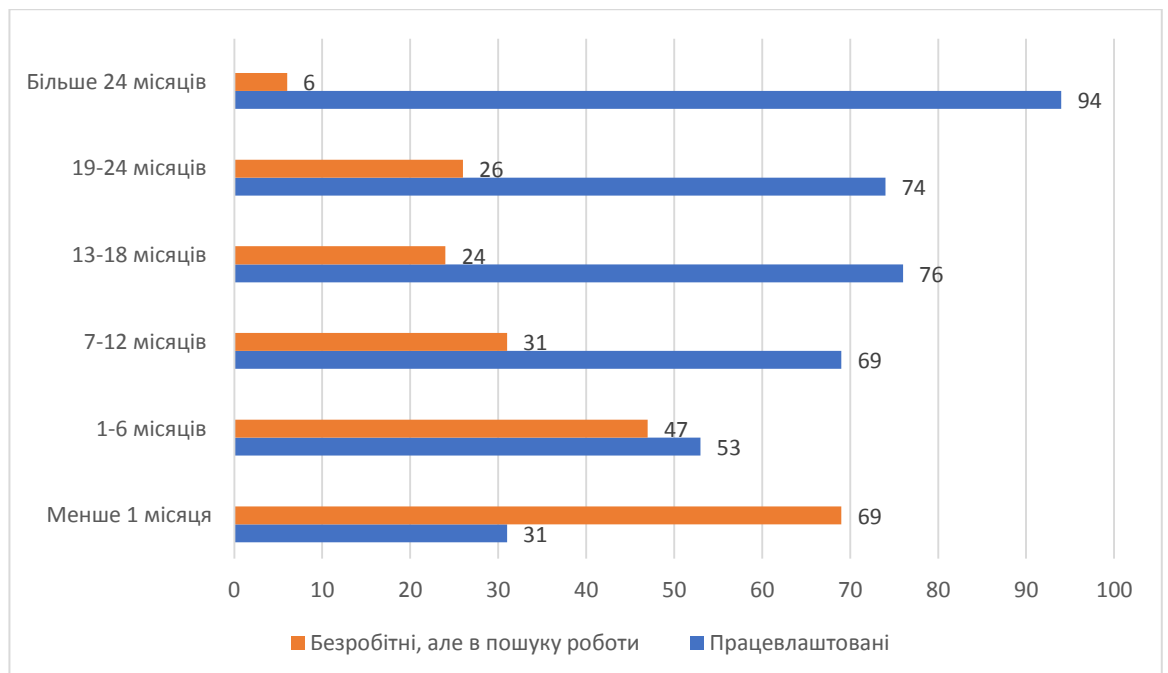

Рисунок 2.9. Зайняті й безробітні мігранти з України в державі перебування за тривалістю перебування у 2023 р., %

Джерело: складено за [46].

Проаналізуємо ситуацію із становищем українських трудових мігрантів в Угорщині, де їх третина (38%) виявила бажання залишитися у державі. В момент вимушеного переїзду тільки 57% трудових мігрантів з України були економічно активними, тоді як 40% - неактивними. В 2023 р. економічна активність населення перебувала на рівні 57%, а 33% вимушених мігрантів не були економічно активними.

З усієї кількості, 51% економічно активного українського населення працевлаштувалися, 38% шукали роботу, займалися щоденною роботою 6%, а самозайняті особи складали 5%. Зауважимо, що більша частка українських мігрантів, що працювали чи перебували в пошуках роботи в Угорщині, знаходилися в державі менше місяця. Чисельність самозайнятих осіб - 28% знаходилися в Угорщині 19 - 24 місяці. Аналіз працевлаштованих за сферами діяльності свідчить, що більшість жінок працювали у сфері послуг й ІТ-сфері та обробній промисловості, а чоловіки - переважно в будівельній галузі і в промисловості.

Стосовно ситуації у Польщі, зазначимо, що економічна активність трудових мігрантів з України суттєво підвищилася з початком війни. До переїзду тільки 41% їх були економічно активними, а 19% не працювали. В 2023 р. економічна активність серед українських мігрантів у Польщі досягла рівня 70%, а 26% були економічно неактивними. Серед економічно активних мігрантів 58% працювали, 24% перебували в пошуках роботи, а 7% були зайняті щоденною працею.

У Польщі також спостерігалася вища економічна активність серед жінок, так, рівень їх зайнятості становив 59%, а це суттєво перевищує зайнятість чоловіків – 48%. Жінки переважно працювали в сфері послуг, готельно- ресторанного бізнесу, освіти, а чоловіки - у транспорті, ІТ-сфері, будівництві [23, 27].

В Республіці Молдова, більше половини українських мігрантів (56%) захотіли залишитися у державі. Економічна активність серед мігрантів стала

вищою, ніж була до війни і вимушеного переїзду. У 2023 р. 56% мігрантів з України були економічно активними на ринку праці Молдови, а на час дослідження тільки 50%. З усієї чисельності, 44% економічно активних мігрантів працювали, 36% не мали і шукали роботу, 16% мали підробітки.

Українські жінки в Молдові працювали переважно у сфері послуг, медицині, а чоловіки – на транспорті, будівництві, торгівлі.

Проведений аналіз свідчить, що стан ринку праці в різних країнах різний, але спостерігаються спільні тенденції стосовно переваги чоловіків впевнених галузях, жінок – у інших.

В Румунії в 2023 р. серед осіб, що мігрували з України, 67% виявили бажання залишитися в державі надовго та перебували в працездатному віці. До вимушеного переїзду, 59% української робочої сили в цій країні були економічно активними, 40% – економічно неактивними, а дані щодо зайнятості 1% мігрантів були невідомими [23, 27].

В 2023 р. 48% українських трудових переселенців були економічно активними на ринку праці у Румунії, а 41% – економічно неактивними, 11% не мали визначеного статусу зайнятості. З економічно активних 43% осіб були працевлаштовані, 46% – безробітні в пошуках роботи, 6% підробляли, 5% - вважалися самозайнятими. Мали роботу і зарібок 42% жінок, дещо менше, ніж чоловіки - 46%. Значна частина безробітних (33%) знаходилися у державі менше місяця. Українські мігранти, що мали постійну роботу, знаходилися у Румунії 7-12 місяців. Зазначимо, що 39% самозайнятих перебували в державі вказаний період. Тривалість підробітків складала 1-6 місяців.

Майже 24% трудових мігрантів з України працевлаштувалися в галузі освіти, 16% – в сфері послуг, 8% – в сфері інформаційних технологій, 8% – в міжнародних організаціях, 7% – в оптовій і роздрібній торгівлі. Особи чоловічої статі здебільшого мали роботу у транспортній й логістичній сфері (50%), сфері інформаційних технологій (13%), у будівництві (6%), в торгівлі (3%), у сфері послуг (2%).

У Словаччині серед трудових мігрантів з нашої держави впрацевдатному віці у 2023 р., більше 83% хотіли залишитися у державі на довгий час. До міграції за межі своєї країни 72% з них були економічно активними на батьківщині, 27% – економічно неактивними. Перебуваючи в Словаччині в 2023 р. 71% мігрантів перебували в стані економічної активності, 24% були економічно неактивними, за 5% мігрантів була відсутня інформація щодо їх зайнятості[27].

Із зайнятих 53% мали місце роботи, 37% – шукали місце роботи і вважалися безробітними, 6% – були самозайняті, 5% - підробляли. Працевлаштованих українських жінок було 52%, чоловіків – майже 55%. Знаходилися в державі терміном 13-18 місяців і мали роботу (31%) усіх осіб. Підробляли 37% від усіх осіб. Близько третьої частини безробітних (29%) знаходилися в державі менше місяця. Більше 50 % самозайнятих знаходилися у державі понад два роки. Головними шляхами пошуку місця роботи були: контакти особистого характеру (42%), платформи онлайн зв'язку (18%), різні рекрутингові фірми (15%). Жіноча стаття працювала здебільшого в сфері послуг (20%), виробничій (16%), готельно-ресторанній (12%), мистецтва (6%), торгівлі (8%). Чоловіча у логістичних фірмах (50%), у сфері інформаційних технологій (15%), будівництва (6%), торгівлі (3%), послуг (2%).

Більша частина українських мігрантів. Що перебували на території Естонії в 2023 р. (89%) виявили бажання залишитися в державі. Економічно активними на батьківщині до вимушеного переїзду, було менше осіб, ніж в Естонії. До міграції 77% осіб вважалися економічно активними в Україні, а 23% - неактивними. В 2023 р. майже 83% міграції української робочої сили, що хотіли залишитися в Естонії, працювали чи шукали місце роботи, коли 14% продовжували бути економічно неактивними (у 2% мігрантів статус зайнятості був невідомий). В 2023 р. 69% осіб були працевлаштовані, 26% перебували в пошуках роботи, 3% підробляли, 2% вважалися самозайнятими. Працюючих жінок було 65%, а чоловіків дещо більше - 81%[23-24].

Тільки 13% трудових мігрантів з України в Латвії у 2023 р. бажали залишитися у державі. Поясненням цьому може слугувати той факт, що мігранти з України перетинають кордон з цією державою, направляючись до РФ, для повернення на територію України, що нині не контролюється нашою урядом. Частина людей, що мали економічну активність на батьківщині до переїзду, була більшою їх економічної активності у Латвії. До переїзду 70% вимушених мігрантів були економічно активними, 25% - економічно неактивними. Після переїзду 65% були економічно активними, а 22% не мали роботи. З економічно активних у Латвії в 2023 р. близько половини (48%) мали роботу, а менше третньої частини (32%) перебували в пошуках роботи, 12% були самозайнятими, 9% мали роботу за тимчасовими угодами. Жінок було зайнято 34%, а чоловіків – 28%.

В 2023 р. в Литві 81% українських трудових мігрантів виявили бажання залишитися у державі. З них 67% вважалися економічно активними в Україні до переїзду, а 32% не мали роботи (у 1% осіб статус зайнятості був невідомий). В 2023 р. у Литві 66% мігрантів з нашої країни були економічно активними, а 32% залишалися економічно неактивними, у 2% осіб був невідомий статус зайнятості. У Литві серед економічно активних осіб 58%, були працевлаштовані, 37% - шукали роботу, 4% складали самозайняті, 1% підробляли. Зайнятість серед жінок (58%) була фактично на одному рівні з зайнятістю чоловіків (60%)[23-24].

В 2023 р. 58% наших співвітчизників у працездатному віці, що знаходилися в Болгарії, виявили намір залишитися у державі. До переміщення економічно активного населення налічувалося 64%, а після – 49%. До переїзду 34% української робочої сили не працювало, у 3% осіб невідомий був статус зайнятості. У 2023 р. 49% мігрантів мали статус економічно активних, 44% – економічно неактивних, а про статус зайнятості 7% мігрантів не було даних. Було працевлаштовано 46% економічно активного населення, 38% були в пошуках роботи, 10% підробляли, 6%

складали самозайняті. У вказаний період налічувалося працевлаштованих жінок 44%, чоловіків – 57%.

В 2023 р. 73% українських мігрантів працездатного віку, які перебували у Чехії, хотіли залишитися у державі. Після переміщення частка економічно активного населення в Чехії збільшилася з 74% до 82%. До переїзду 26% мігрантів з України мали статус економічно неактивних, а в Чехії даний показник складав 16%, у 2% осіб статус зайнятості був невідомим. З чисельності економічно активного населення 53% українських мігрантів мали робоче місце, 29% - перебували в пошуках роботи, 13% підробляли, 5% вважалися самозайнятими. Працевлаштовані жінки становили 49%, а чоловіки - 67%[24-26].

Входження трудових мігрантів з України до європейського простору відбувається за багатьма факторами, специфічними для різних країн. Під час інтеграції бувають позитивні моменти та виклики. Інтеграція нашої держави до ЄС відкрила для українських громадян вхід на європейські ринки праці, а це підвищило їх трудову мобільність. Але для успішного входження в європейський економічний простір, потрібно подолати мовні, правові, культурні бар'єри, які заважатимуть повноправній інтеграції українських трудових мігрантів до цієї структури. Адже, інтеграція надає нові перспективи для функціонування ринку праці, подолання певних бар'єрів, які виникають при адаптації українських трудових мігрантів до умов праці та життя в нових для них країнах.

Висновки до розділу 2

Зовнішня міграція робочої сили нині характеризується підвищенням складності і різноплановості, що пояснюється взаємодією політичних, економічних й соціальних факторів. Процеси глобалізації ринків праці, зміни у міжнародній економіці, застосування цифрових технологій підвищують мобільність трудових ресурсів, одночасно виникають нові виклики, зв'язані із створенням достойних умов організації і оплати праці, соціального захисту населення й входження мігрантів до приймаючих держав.

Нерівномірність розвитку економіки країн є важливим фактором, що сприяє пошуку українськими трудовими мігрантами перспектив працевлаштування й професійного розвитку в приймаючих країнах. Кризи, глобального масштабу, пандемія COVID-19, війни, впливають на стабільність процесів міграції, ставлячи перешкоди для пристосування трудових мігрантів до нових для них умов праці і життя.

Перекази коштів від трудових мігрантів мають велике значення для забезпечення фінансового розвитку багатьох країн світу, забезпечуючи підвищення споживчого попиту і діяльності малого та середнього бізнесу. Трудова міграція з України в час європейської інтеграції війни набула великих масштабів під впливом економічних і політичних факторів.

Воєнні дії в Україні спричинили суттєве зростання чисельності осіб, що вимушено мігрували в інші країни для пошуку безпечного життя і роботи, і це змінило характер зовнішньої міграції. До війни міграційні процеси були направлені в більшості випадків, на вирішення економічних проблем, в сучасних умовах вони з'єднують соціальні та гуманітарні аспекти, а це вимагає новогоставлення до пристосування і підтримки українських мігрантів за межами країни.

Нині трудові мігранти з України показують готовність до професійного пристосування і засвоєння нових знань і професій, які сприяють їх входженню до економічних систем країн, що їх приймають. Але ще залишаються виклики, зв'язані з невідповідністю професій, потребами у визнанні кваліфікацій, мовними бар'єрами, а це робить складним доступ до висококваліфікованих добре оплачуваних робочих місць.

Пріоритетним завданням стоїть сьогодні створення комплексних заходів щодо забезпечення ефективного входження українських трудових мігрантів в європейський простір, які б зберігали їх культурний і професійний потенціал для повернення додому й післявоєнної відбудови економіки нашої держави.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНИ

3.1. Перспективи участі України у зовнішній трудовій міграції

Україна бере участь в зовнішніх процесах трудової міграції, що суттєво впливає на її економічний розвиток і соціальну стабільність. Сьогодні, коли весь світ перебуває під впливом глобалізації і інтеграції, міграція трудових ресурсів створює для громадян України нові перспективи для професійного прояву, покращення кваліфікації й добробуту. Одночасно збільшується потреба встворенні ефективної політики держави, щодо захисту їх прав та свобод, застосування потенціалу міграційних процесів для функціонування економіки країн й зменшення негативних наслідків, зв'язаних з виїздом робочої сили.

Участь нашої держави у міжнародних процесах міграції буде залежати від того як вона зможе пристосуватися до глобальних викликів сьогодення, до змін на міжнародному ринку праці, змін у демографії та технологіях.

Тому створення ефективних механізмів регулювання процесів міграції, допомога у легалізації зайнятості українського населення за межами країни й створення умов, щоб кваліфіковані фахівці повернулися на батьківщину, повинні стати пріоритетними напрямками політики держави. При цьому важливим є укріплення співробітництва між державами, об'єднання всвітові ринки праці, застосування прогресивних підходів стосовно міграційної політики, що дадуть змогу Україні в значній мірі застосувати можливості зовнішньої мобільності трудових ресурсів для зростання економіки й збільшення їх конкурентоспроможності.

В умовах довготривалої війни в Україні, Міжнародна організація з міграції (МОМ) виконує надзвичайно важливу захисну і гуманітарну допомогу, гарантує дотримання правових норм населення, що постраждало від бойових дій, на території нашої держави, та за її межами. МОМ зосереджує зусилля на запровадженні гуманітарних питань, пов'язаних із забезпеченням першочергової допомоги й захисту громадян.

Головними напрямками її діяльності є: допомога у вирішенні житлових питань, фінансова допомога, надання предметів першої потреби, медичних послуг, підтримка психічного стану здоров'я, санітарія й гігієна, водопостачання, допомога у пересуванні, протидія насильству з гендерних причин та торгівлі людьми, проведення заходів із захисту дітей. Всі заходи організації базуються на принципах гідності, безпеки, рівного доступу, звітування перед постраждалими громадами тощо.

Вказана організація проводить активну співпрацю з державними органами України й держав сусідів з питань будівництва прикордонної інфраструктури з гуманітарних питань, яка б враховувала права і свободи населення і вирішувала гендерні моменти, створюючи більш сприятливі умови для переїзду людей, що опинилися у скрутних умовах. Відбувається

допомога біженцям і мігрантам, яким потрібен захист і допомогав поверненні на батьківщину.

Із застосуванням Матриці відстеження переміщень (DTM), Міжнародна організація з міграції здійснює комплексні перевірки локального і національного рівня з метою отримання інформації щодо вразливих груп осіб, навіть таких, що знаходяться у віддаленій місцевості. Участь МОМ у механізмах координації, дає змогу ефективніше вирішувати гуманітарні питання. В умовах постійних змін ситуації у нашій державі, МОМ застосовує гнучкі підходи щодо реагування на виклики, пов'язані з війною і розподіл ресурсів згідно з актуальними потребами, що дає змогу швидше надавати допомогу постраждалим, реагувати на екстремальні події і співпрацювати з національними партнерами стосовно надання комплексної підтримки[33-34].

МОМ збільшує гуманітарні програми, застосовує орієнтований підхід щодо територій, на рівні муніципалітетів, громад, регіонів. Це дозволяє врахувати локальні потреби й умови для сталого розвитку. Велике значення МОМ надає збільшенню можливостей систем і суб'єктів на місцях для надання ефективної допомоги на гуманітарні проблеми. Такі процеси полягають у попередньому розгортанні ресурсів, прогнозуванні на випадок надзвичайних ситуацій і необхідності у захисті. Дана організація надає допомогу координаційним структурам органів місцевої влади, урядам, гуманітарним партнерам для покращення стратегічного планування й локалізації реагування на гуманітарні проблеми. МОМ намагається залучати населення, громади і уряди до відновлення, сприяючи самостійному прийняттю рішень й залученню до планування і здійснення запланованих заходів.

Разом із місцевими й національними партнерами, МОМ усуває бар'єри для запровадження інклюзивного вирішення питань стійкого розвитку. Ці заходи передбачають надання допомоги в удосконаленні головних

громадських послуг і систем, в питаннях житла, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, управління відходами й енергетики.

МОМ сприяє розширенню економічних можливостей, соціальній і психологічній допомозі, створенню систем захисту у громадах. Організація працює разом із органами влади різного рівня, підтримує застосування політик, направлених на об'єднання біженців і мігрантів, надаючи їм допомогу в доступі до найнеобхідніших послуг й покращуючи можливості громад, що їх приймають.

Важливе значення надається добровільному поверненню на батьківщину, переїзду й возз'єднанню сімей, адже це дозволяє створювати інклюзивну атмосферу і сталий розвиток у приймаючих громадах. В державах, які приймають переселенців, Міжнародна організація з міграції виконує співпрацю з ООН, урядами, місцевими громадами з метою розвитку соціальних та економічних зв'язків для біженців з України і надання доступу до потрібних послуг.

Головна мета роботи МОМ направлена на виконання ініціатив, які надають можливості мігрантам в подальшому влаштуванні, знімають бар'єри на шляху, збільшують їх стійкість. Серед таких завдань: зміцнення координаційних зв'язків між муніципалітетами, органами місцевої влади й іншими сторонами, які мають відношення до цих процесів, що дозволяє надавати допомогу біженцям в економічно і соціально вразливій місцевості.

Для досягнення цієї мети необхідно застосовувати надійні дані, розробляти і використовувати ефективні політичні та правові важелі, запроваджувати комплексні рішення з урахуванням потреб різноманітних груп населення. При виконанні цієї діяльності буде надаватися технічна допомога й удосконалення модельних підходів щодо розповсюдження практик, що позитивно себе зарекомендували.

МОМ здійснює співпрацю з урядом нашої країни стосовно надання відшкодування і комплексних механізмів компенсації за час конфлікту

постраждалим жертвам сексуального насиллята особам, що втратили житло, інфраструктуру, землю.

Особлива увага ставиться до проблем реінтеграції ветеранів до життя без війни, для відновлення країни в довгостроковій перспективі пристосування громадян при переході від війни до мирного життя. В державах, які приймають вимушених мігрантів, велика увага приділяється зниженню рівня соціальної стигматизації й створення рівних умов різним групам населення.

Важливим питанням є аналіз впливу воєнних дій на переміщення населення, що зростає внаслідок нестабільності соціальних систем й недостойних умов проживання. В цих питаннях МОМ звертає увагу на виключення головних передумов соціальної вразливості та знаходження комплексних рішень щодо збільшення стійкості громад, заходів щодо відновлення інфраструктури за екологічними стандартами, ефективності енергетики, зменшення ризиків вразливості під час проблемних ситуацій.

Соціальна згуртованість є суттєвим елементом діяльності організації, допомагає створювати атмосферу довіри між різноманітними групами людей - місцевими громадами, біженцями, внутрішньо переміщеними особами.

Усунення дискримінації осіб, виключення їх із соціального життя є обов'язковою умовою захисту прав людини і сталого розвитку країни. МОМ надає допомогу трудовим мігрантам досягти поставлену мету, з урахуванням інтересів особистості та її родини, громад і всього суспільства, а це має позитивний вплив на держави походження й приймаючі держави.

Міжнародна організація з міграції підтримує зв'язки між урядом України й сусідніх держав для створення і запровадження ефективної політики міграції, яка допомагає поверненню мігрантів, відновлює інфраструктуру, сприяє проведенню реконструкції в регіонах, що постраждали. Особлива увага приділяється розкриттю економічних і соціальних переваг, що може нести за собою міграція, направляючи дані

ресурси для забезпечення стабільності на тривалий час для розвитку регіонів, що постраждали.

МОМ постійно співпрацює із головними учасниками процесів, зокрема урядами, міжнародними організаціями, громадянським суспільством, з метою надання допомоги у відновленні нашої країни, покращенні в ній демографічної ситуації та стану ринку праці.

Важливим напрямом роботи організації є покращення доступу трудових мігрантів до ідентифікаційних документів й надання можливості для виконання всіх процедур, що зв'язані із візовим режимом, тривалим перебуванням та легальним перебуванням в країні. Це допомагає збільшити рівень їх об'єднання у громадах, що приймають мігрантів і сприяє їх соціальній та економічній стабільності.

МОМ застосовує свій багатий досвід праці у регіонах для створення доступних та безпечних для мігрантів маршрутів. Організація допомагає в технічному плані країнам в складанні й впровадженні програм інтеграції трудових мігрантів, їх соціальному входженню у різні сфери суспільного життя, зокрема, в освітню галузь, ринок праці, охорону здоров'я.

Важливу роль відіграє План дій Євросоюзу з інтеграції та включення, згідно з яким МОМ організує підтримку ініціатив у багатьох секторах, які допомагають розвитку економіки регіону шляхом інтеграції мігрантів до державних програм.

Наша країна одночасно виконує роль країни-донора трудових мігрантів та є країною-реципієнтом робочої сили та територією транзиту. Ступінь привабливості держави для світової міграції характеризується як середній. Оскільки, останні шість років спостерігається позитивне сальдо зареєстрованих міграцій (зовнішніх) і підвищується чисельність іноземців, що стоять на обліку у відповідних установах. Окрім того, постійна, і тимчасова імміграція робочої сили в нашу країну ще не досягли широкого масштабу. Процеси трудової еміграції є головними серед інших міграційних процесів в нашій державі, складаючи більшу частину, ніж інші різновиди переміщень.

Нині Україна є великим постачальником трудових ресурсів у Європі. Стан зовнішньої міграції в нашій державі останнім часом відрізняється від тенденцій у світі. Так, у 2017 р., порівняно з 1990 р., чисельність мігрантів зменшилася на понад 23% [21-22].

Цьому сприяли такі чинники:

1. Багато тимчасових трудових мігрантів не мають бажання повертатися на батьківщину, стаючи постійними емігрантами.
2. В більшості розвинених світових країн ускладнено процеси в'їзду, підвищився контроль за нелегальними мігрантами.
3. Зменшення природного приросту населення спричинило суттєве зменшення робочої сили в країні.

Незважаючи на великі обсяги переказів коштів від мігрантів, використовуються вони у вітчизняній економіці неефективно. Більша їх частина направляється на повсякденні потреби та споживчі товари. Незначна частина цих ресурсів інвестується в малий бізнес або довготривалі проекти.

З метою покращення залучення валютних коштів, які надсилають мігранти до економіки України, бажано проводити наступні заходи:

- стимулювати надходження переказів фінансів офіційними каналами;
- відкриття рахунків мігрантами в українських банках;
- емісія облігацій внутрішньої державної позики для розповсюдження серед мігрантів;
- створення сприятливих умов для здійснення мігрантами підприємницької діяльності в нашій країні.

Важливою проблемою у створенні політики міграції робочої сили є низька оцінка потенціалу мігрантів та їх сімей, які мешкають в Україні. Населення, що здійснює підприємницьку діяльність за кордоном, коли повертаються додому не виявляють бажання започаткувати власний бізнес, що пояснюється несприятливим кліматом для його ведення.

Для України пріоритетним є отримання економічного зиску від переказів, але і розуміння втрачених можливостей серед мігрантів через

небажання займатися підприємництвом. Утворення сприятливого клімату для здійснення підприємницької діяльності дозволить не тільки повернути трудових мігрантів, а й забезпечить робочою силою державу, яка гостро потребує збільшення чисельності економічно активного населення.

Одночасно потрібно організовувати високопродуктивні робочі місця та сприяти виробництву продукції високої якості, яка буде відповідати стандартам внутрішнього і світового ринків.

Державна міграційна політика повинна бути поєднаною із стратегією соціального та економічного розвитку нашої країни. Це передбачає інвестиційно привабливий клімат, довіру до державних та фінансових установ, ефективне застосування трудових ресурсів й підвищення добробуту населення. Але навіть повернення в Україну значної чисельності українців та кримських татар не дозволить в повній мірі вирішити проблему демографії.

Отже, наша держава має вибрати: заохочення імміграції через зважену політику, тобто залучення трудових мігрантів інших держав, чи неконтрольований приїзд іммігрантів, коли настане дуже низький рівень кількості населення. Ці процеси потребують виваженої державної політики, направленої на її підтримку населенням країни.

Ця політика має бути направлена на соціальну стабільність в суспільстві між різними верствами населення та допомагати інтеграції іммігрантів в нього. Лише тоді Українці вдасться зберегти свій економічний і людський потенціал в перспективі.

Масовий приїзд трудових мігрантів з Азії, що очікується в перспективі є суттєвим випробуванням для України. Історична моноетнічність України й малий досвід існування поліетнічного суспільства сприяють виникненню економічних і соціальних бар'єрів для інтеграції в суспільство новоприбулих.

Щоб мінімізувати ці виклики і розробити ефективну імміграційну політику необхідно здійснити наступні заходи:

-Заохочувати інтеграції іноземних громадянв суспільство шляхом спрощення процедур надання громадянства, якщо вони закінчили навчання у ВНЗ України та визнавати дипломи про освіту мігрантів.

- Збалансоване розміщення мігрантів за територіями.

- Допомога у працевлаштуванні іноземцям.

- Інституційний розвиток шляхом утворення координаційного центру з міграційних питань діаспори, створити національний план дій стосовно управління міграційними процесами.

- Створення ресурсних центрів для реемігрантів, шляхом організації консультаційних центрів, що сприятимуть здійсненню підприємницької діяльності, реінтеграції, працевлаштуванню.

Участь нашої держави у світових міграційних процесах збільшується внаслідок глобалізації, що змінює трудові зв'язки й підвищує їх динаміку. Нині світова спільнота активно застосовує нові підходи щодо управління міграційними потоками, а це є можливістю і викликом для України.

Аналізуючисвітовий досвід, виділимо головні детермінанти створення міграційної політики:

– збалансованість мети та ресурсів;

–поетапність здійснення змін;

–входження до глобальної системиуправління.

Нашій державі потрібно стимулювати залучення мігрантів вукраїнську економіку, шляхом розвитку підприємницької діяльності, покращення доступу до фінансових інструментів й наданням інформації про ефективну політику міграції.

Нашій країнінеобхідно розробити комплексний підхід до політикиміграції, який би охоплював такі моменти:

- підвищення розмірів заробітної плати й соціальних стандартів;

- створення сприятливих умов для ефективного функціонування приватного підприємництва й соціального розвитку;

- збільшення довіри до фінансових інституцій шляхом прозорості і стабільності.

Державна міграційна політика має бути пов'язана із стратегією економічного і соціального розвитку держави. Вдале управління процесами міграції є головним елементом стабільного функціонування України в час глобальних викликів.

Підвищення ефективності у галузі міграційної політики вимагає запровадження єдиного узгодженого механізму для створення спеціальних органів управління і регуляторних інструментів. Ці заходи дадуть змогу підтримувати послідовність та системність на всьому шляху створення і запровадження міграційної політики.

Кращий досвід країн світу свідчить про різні соціально-економічні пріоритети і проблеми, показує спроможність до адаптації в глобальних умовах щодо специфічних особливостей України. Виникають перспективи для утворення ефективної української моделі управління міграційними процесами. Важливу роль має відіграти розширення і зміцнення світового співробітництва.

Багато вчених передбачають ефективну інтеграцію нашої країни у глобальну систему управління зовнішньою міграцією. Ця інтеграція дасть змогу державі більш ефективно застосовувати світовий досвід та реалізовувати національні інтереси України разом з іншими країнами.

Швидке входження до глобальної системи управління міжнародною міграцією повинно стати стратегічним пріоритетом для нашої держави. Україна може забезпечити раціональне управління процесами міграції, сприяти економічному розвитку й покращенню соціальної справедливості. Перспективи участі України в зовнішній трудовій міграції вказує на потребу у комплексному підході до застосування потенціалу міграційної робочої сили для зростання національної економіки.

Сприяння процесам легальної зайнятості українського населення за кордоном, дозволяє знизити рівень тіньової міграції і покращити соціальні

гарантії для працюючих. Але інтеграція вітчизняних мігрантів у світовий ринок праці вимагає проведення ефективної національної політики, спрямованої на належний соціальний захист, набуття професійних навичок та збільшення конкурентоспроможності громадян з України в глобальному просторі.

Зміцнення положення України у світових процесах трудової міграції буде залежати від ефективного співробітництва з міжнародними і європейськими інституціями, запровадженням механізмів для повернення робочої сили на батьківщину і їх реінтеграції до економічного життя держави.

Запозичення зарубіжного досвіду із застосування успішних практик, допоможуть створенню ефективної стратегії політики міграції, яка буде враховувати поточні потреби економіки і перспективні інтереси країни.

Отже, створення збалансованої політики міграції дасть змогу Україні раціонально застосовувати міграційний потенціал для розвитку власної держави, зменшити ризики, зв'язані з впливом висококваліфікованої робочої сили.

Висновки до розділу 3

Перспективи участі України у світових процесах трудової міграції залежать від динамічних змін на міжнародному ринку праці, і вони створюють нові виклики та можливості для вітчизняної економіки. Збільшення доступу українського населення до світових ринків праці – важливий фактор, який забезпечує зростання обсягів переказів валюти, збільшує стан зайнятості і удосконалює професійні навички міграційної робочої сили.

Але виникає потреба у розширенні участі України у світових ініціативах, які направлені на захист прав на працю мігрантів, погодження законодавчої та нормативно-правової бази із світовими стандартами і розвитку співпраці з державами, що є реципієнтами трудових ресурсів.

Важливе місце необхідно зосередити на питаннях збільшення конкурентоспроможності працівників з України за рахунок підвищення рівня професійної освіти та перепідготовки, що дасть змогу їм відповідати стандартам світового ринку праці і пристосуватися до змін, які відбуваються в його структурі.

Проте, залучення громадян з України до світового ринку праці вимагає комплексного підходу, на який впливають демографічні та соціально-економічні фактори. Великий вплив висококваліфікованих кадрів може спричинити дефіцит робочої сили у головних секторах вітчизняної економіки, а це потребує застосування стимулів, щоб мігранти повернулися додому і можна було застосувати їх досвід у розвитку українського підприємництва.

Важливим є запровадження сприятливих умов збереження відносин трудових мігрантів з Україною через ініціативи діаспорий реінтеграційні програми. Співпраця з міжнародними організаціями, запровадження кращого світового досвіду держав, що успішно проводять політику залучення трудових мігрантів, допоможуть стати важливим важелем створення комплексної стратегії регулювання процесами трудової міграції в Україні.

ВИСНОВКИ

Осмислення сутності і ролі процесів міграції є важливим для виявлення розмірів їх впливу на економічний і суспільний розвиток держави в умовах глобальних викликів. Міграція трудових ресурсів є складовою частиною світового господарства, яка задовольняє попит на них у країнах, що приймають мігрантів і сприяють економічному зростанню держав-експортерів робочої сили.

Пріоритетним є аналіз чинників мотивації, які спонукають населення переселитися в іншу країну, головними з них є соціальні, економічні, політичні умови. Знання таких аспектів дає змогу більш ефективно пристосувати політику регулювання міграційними процесами до викликів, що виникають в процесі інтеграції України до складу Європейського Союзу.

Економічні та соціальні наслідки світової трудової міграції впливають на держави, які приймають мігрантів та на держави звідки вони приїхали.

По-перше, процеси міграції допомагають поповнити ринок праці високо кваліфікованими кадрами, зменшити витрати на підготовку трудових ресурсів й збільшення економічної ефективності. По-друге, міграція робочої сили може спричинити вплив інтелектуального капіталу, зміни демографії в країнах-донорах, а це потребує ввести в дію певні механізми компенсації.

Для нашої держави ці питання є надзвичайно важливими в контексті євроінтеграції, адже міграція збільшує перспективи для зростання економіки шляхом надходження іноземних інвестицій й кращого досвіду, але виникають проблеми через виїзд кваліфікованих фахівців.

Регулювання державою світової міграції є потужним інструментом забезпечення рівноважного підходу розв'язання проблем, зв'язаних з трудовою міграцією. Нині в умовах збільшення потоків міграції потрібно розвивати організаційні й правові механізми управління, на основі передового досвіду європейських держав.

Необхідно розвивати міжнародне співробітництво, направлене на гармонізацію законодавства і легальну, безпечну міграцію. Стратегічний курс

нашої країни на інтеграцію до ЄС, передбачає створення комплексного підходу регулювання процесами міграції.

Нині зовнішня трудова міграція стикається з багатьма викликами, які обумовлені міжнародними економічними, соціальними і політичними процесами. Інтеграція України до ЄС відкриває нові перспективи для наших співвітчизників, але ускладнює їх пристосування вимог ринків праці інших країн.

Головними перешкодами для мігрантів з України є значна конкуренція, правові бар'єри й невідповідність професійним стандартам держав, що їх приймають. Для цього необхідна активна допомога державних органів та підвищення кваліфікації працівників.

Війна в Україні спричиняє додатковий тиск на світовий ринок праці, відбуваються процеси вимушеної міграції, внаслідок чого багато людей шукають притулок і роботу за кордоном. Нестабільність економіки політична невизначеність роблять процеси інтеграції ще складнішими. Тому потрібно вводити в дію механізми соціального і економічного виходження вітчизняних трудових мігрантів до нових для них ринків праці.

Воєнні дії в Україні суттєво вплинули на структуру потоків міграції, особливо на збільшення чисельності жінок та осіб похилого віку у складі трудових мігрантів. Тому потрібно адаптувати міграційну політику країн, що приймають до реалій сьогодення.

Важливим є питання соціального захисту, охорони здоров'я і інтеграції до місцевих громад. Виходження вітчизняних трудових мігрантів до європейського простору є надзвичайно складним та різноплановим. Європейські держави надають можливість українським мігрантам отримати роботу, але при цьому постають проблеми соціальної адаптації, мовного бар'єру й отримання потрібних документів.

Зовнішні мігранти з України не лише покращують економічний розвиток країн, що їх приймають, але й покращують взаємовідносини між Україною та ЄС. Однак для ефективної адаптації потрібно розробити

стратегії, які б склалися з навчальних програм, допомоги у здійсненні підприємництва і соціальній інтеграції наших співвітчизників за межами країни.

Розвиток світової трудової міграції допомагає зміцнити економічну співпрацю України з країнами ЄС, а це дає змогу підвищити економічну й політичну стабільність в державі.

Перспективи функціонування світової трудової міграції полягають не тільки у зростанні чисельності робочої сили з України, але й у потребі розробки стратегій, направлених на отримання максимальної вигоди від цих процесів. Євроінтеграція надає нові перспективи працевлаштування для трудових мігрантів з України, тому потрібно допомогти їм з адаптацією у державах ЄС, удосконалювати програми допомоги трудовим мігрантам на рівні держави. Для раціонального застосування міжнародної міграції робочої сили на користь української економіки, потрібно врахувати інтереси трудових мігрантів та інтереси України, створюючи високий рівень соціального захисту й входження до світового глобального ринку праці.

Потрібно дотримуватися балансу між інтересами міграційної робочої сили й запитами національного ринку праці, активно застосовувати позитивні результати від зовнішньої трудової міграції для економічного зростання України у євроінтеграційних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безуглий П. Г. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. Політичне життя. 2019. № 1. С. 5–13.
2. Бортник Н. П., Мороз Н. С. Міграціологія як наука про кількісно-якісні показники міграції населення. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 850. С. 9–15.
3. Гречко О. Концептуальні засади у державної міграційної політики України. Політичний менеджмент. 2023. № 6. С. 73–81.
4. Бєлєвцева В. В. Правове регулювання міжнародних міграційних процесів. Інформація і право. 2020. № 2 (25). С. 103–109.
5. Безушко М. Міграційна політика ЄС: виникнення та проблеми сьогодення. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 276–278.
6. Теоретичні засади дослідження міграційних процесів. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/5915> (дата звернення: 25.04.2026 р.).
7. Шиманська К. В. Міграція людських ресурсів в умовах геоекономічних трансформацій: регіональний вимір : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2019. 588 с.
8. Денисенко М. Б., Іонцев В. А., Хорів Б. С. Міграціологія : навч. посібник. Київ, ЦУЛ, 2019. 96с.
9. Вербовий М. В. Доктринальні засади міжнародної трудової міграції. Демократичне врядування. 2016. Вип. 7. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/feb/26949/verbovyj.pdf> (дата звернення: 25.04.2026 р.).
10. Гетманець О. П., Коробцова Д. В., Єжелей Ю. О. Глобалізація та міжнародна економіка: складність інтеграції ринків та економічні наслідки на рівні країн (український досвід). Академічні Візії, 2023. 20. <https://www.academyvision.org/index.php/av/article/view/456/412>.
11. Аналітична довідка ООН «Міграція до та з України». URL: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021->

03/UN%20Policy%20Paper%20on%20In

Out%20Migration_FINAL%20COR%20UKR.pdf (дата звернення:
25.04.2026р.).

12. Донченко О. Д. Глобальні тренди міжнародної трудової міграції. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 21-22. С. 91–96.

13. Кремень О. І., Гавриш О. В. Міграційні процеси в Україні: особливості, причини та їх наслідки. Економічний простір. 2021. № 76. С. 17–27.

14. Курилюк Ю., Родіонова Н., Овчар П. Проблеми та перспективи міграційної політики. Економіка та суспільство. 2022. № 46. С. 10–20.

15. Лазоренко Т.В., Пащук Л. В., Єжелей Ю. О. Проблеми комплексної оцінки впливу глобальних підприємницьких структур на розвиток національної економіки. Економіка. Фінанси. Право: Аналітик. Київ. № 7`2023. С. 10–16.

16. Малиновська О. А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії : монографія. Київ : НІСД, 2018. 472 с.

17. Місан А. Р., Франко Л. С. Тенденції розвитку міжнародної трудової міграції в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів в Україні. Практичні та теоретичні питання розвитку науки та освіти: матеріали XIII Міжнародної науково практичної конференції, м. Львів, 29-30 грудня 2024 року. Львів : Львівський науковий форум, 2024. С. 29–30.

18. Кобеля З. І. Вплив міграційних процесів на ринок праці України. Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Економічні науки. 2021. Вип. 11. С. 293–297.

19. Бідак В. Я. Моніторинг наслідків вимушеної міграції в контексті підвищеної ризикованості суспільства. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2022. Вип. 3. С. 88–94.

20. Винничук Р. О. Теоретичні підходи до аналізування динаміки та стану трудової міграції в Україні. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 42. С. 145–150.

21. Воєнні мігранти: світовий досвід та українські особливості. URL: <https://help-ukraine.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Policy-war-migranti-final-1.pdf> (дата звернення: 28.04.2026 р.).
22. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та країн східного партнерства. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf> (дата звернення: 28.04.2026 р.).
23. Державна міграційна служба України. URL: <https://dmsu.gov.ua> (дата звернення: 12.05.2026 р.).
24. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua (дата звернення: 12.05.2026 р.).
25. Дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту. Частина 1. Вимушені мігранти – соціологічний погляд в гендерному вимірі. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/29/2024-Pyshchulina-EDNANNYA-SITE.pdf> (дата звернення: 14.05.2026 р.).
26. Дослідження гендерної специфіки вимушеної міграції з України до ЄС в умовах військового конфлікту. Частина 2. Гендерний вимір міграції. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/30/2024-Pyshchulina-GENDER-MIRACIY-2 SITE.pdf> (дата звернення: 14.05.2026 р.).
27. Європейська статистика міжнародної міграції: що потрібно зробити Україні. URL: <https://cedos.org.ua/researches> (дата звернення: 18.05.2026 р.).
28. OperationDataPortal. UkraineRefugeeSituation. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата звернення: 18.05.2026 р.).
29. Євтушенко Є. В Україні можлива нова хвиля трудової міграції. URL: <https://litsa.com.ua/v-ukrayini-mozhliva-nova-xvilya-trudovoyi-migraciyi-eksper> (дата звернення: 18.05.2026 р.).
30. Заставна О. Міграційна політика ЄС у контексті безпеки країн Європейського Союзу. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 1. 277 с.

31. Яка демографічна ситуація в Україні: дані соціології. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2023/09/23/7421114> (дата звернення: 22.05.2026 р.).
32. Livesonhold: IntentionsandPerspectivesofRefugeesandIDPsfromUkraine #4. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/101747> (дата звернення: 22.05.2026 р.).
33. WorldBankGroup. Світовий банк в Україні. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine> (дата звернення: 22.05.2026 р.).
34. Мінфін. URL: <https://www.minfin.com.ua> (дата звернення: 22.05.2026 р.).
35. Із початку війни майже 400 тис. громадян повернулися до України, більшість із них чоловіки. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/816465.html> (дата звернення: 05.06.2026 р.).
36. Капінус О. Державне регулювання внутрішньої вимушеної міграції: понятійно-категоріальний апарат. Державне управління та місцеве самоврядування. 2020. Вип. 3. С.17–25.
37. Мульска О. П. Вплив міграційних процесів на потенціальний розвиток молодого покоління. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2022. Вип. 5. С. 450–458.
38. Населення України. Демографічні тенденції в Україні у 2002-2019 рр.: монографія / за ред. О. М. Гладуна; НАН України, Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи. Київ, 2020. 174 с.
39. Національний інститут стратегічних досліджень. Трудова міграція громадян України за кордон: виклики та шляхи реагування. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-09/Malynovska-d28e1.pdf> (дата звернення: 05.06.2026 р.).
40. Проєкт «Візія – 2033: «Збереження і розвиток трудових ресурсів України в найближче десятиліття». Аналіз міграційної політики держав: орієнтири для України. URL: <https://ampua.org/wp->

content/uploads/2024/02/Analiz-migraciynoi politiki-derzhav-orientiri-dlya-Ukraini.pdf (дата звернення: 05.06.2026 р.).

41. Проценко О. Міграційна політика Європейського Союзу Підприємництво, господарство і право. № 11. 2020. С. 302–306.

42. Ровенчак О., Яворський М. Міжнародна міграція як виклик безпеці: особистісний, національний та глобальний виміри. Політичний менеджмент. 2023. № 1-2. С. 212–226.

43. Садова У. Я. Міграція в умовах трансформації регіональних ринків праці України: механізми регулювання. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2021. 263 с.

44. Тікають усі? Понад половина айтівців може поїхати з України, щойно відкриють кордони. Що означатиме для країни масова ІТ-еміграція. URL: <https://forbes.ua/inside/tikayut-usi-ponad-pоловина-aytivtsiv-mozhe-poikhati-z-ukraini-ledve-vidkriyut-kordoni-shcho-oznachatime-dlya-kraini-masova-it-emigratsiya-18082022-7737> (дата звернення: 07.06.2026 р.).

45. Eurostat. Asylumandmanagedmigrationdatabase. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/asylum-and-managed-migration/data/database> (дата звернення: 07.06.2026 р.).

46. LabourMarketIntegrationofUkrainianRefugees. URL: <https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/IOM%20RO%20Vienna%20DTM%20Labour%20Market%20Integration%20of%20Ukrainian%20Refugees%20Annual%20Report%202023.pdf> (дата звернення: 07.06.2026 р.).